خوارزمده یازیلمش اسکی تورکجه اثرلر

احمد زکی ولیدی
استانبول دارالفنونشده « تورك تاریخی » معلمی

معین المرید — ۷۱۳ سنه‌سنده یازیلمش اولان بو تورکجه اثر شیمدیکی کتبخانه‌لر مدیری حسن فهمی بك طرفندن بروسه‌دن کونده‌ریلمش اولوب، الیوم معارف وکالتی حرث شعبه‌سنده بولونیور .

کتابك نه کبی اثر اولدیغنی تعیین ایتمك بکا حواله اولونمشدی . « معین‌المرید » نامنده اولان بواثرك، «ابوالغازی خان»ك ـ بوکونه‌قدر یالکز روسجه‌ترجمه‌سی‌طبع‌اولونوب اصل متنی داها نشراولونمایان ـ « شجرهٔ تراکمه » نام اثرنده « شیخ شرف » نامنده بر خوارزم عالم وشیخی‌نك تألیف کرده‌سی اولمق اوزره کوستردیکی اثر اولدیغی آ کلاشیلدی .

بواثر مختلف قلملرله مختلف وقتلرده ۱۶ جسامتنده یازیلمش اولان رساله‌لردن عبارت برجلد ایچریسنده بولونیور. بورساله‌لرك برچوغی‌ده بخارا کبارمشایخندن (۸۲۲ه)ده وفات ایدن « خواجه‌محمد پارسا » یه منسوب رساله‌لردر . ورق ۱ ـ ۲۲ خواجه محمد پارسانك ۷۹۵ده «اوش» شهرنده تألیف ایتمش‌اولدیغی « رساله‌ٔاعتقادیه‌سی» . صوکرا «عقائد نسفی» متنی‌که ۸۹۰ سنه‌سی تبریزده یازیلمش . خواجه محمد پارسانك نماز رساله‌سی (ورق ٦٤ ـ ۸۷) که ۸٦۰ سنه‌سی سمرقندده یازیلمش . صوکرا « آداب‌الوضو » (۹۲ ـ ۹٤) وداها بر رساله (۹٤ ـ ۹۸) . اشعار مولانا معجزی (۹۹) . رساله‌ٔ علی بن ابی بکر بن عبدالجلیل الراشد انی (۹۹ ب ـ ۱۰۲ ب) . مکتوب خواجه محمد پارسا بسید عاشق (۱۰۳) وداها باشقه رساله‌لر . بو رساله‌لردن بریسنك ۸۷۷ رمضانینده یازیلمش اولدیغی مقدر (ورق ۱۲۸ ب) . ورق ۱۲۹ ـ ۱۳۷ محمد پارسانك ذکر جهر حقنده فتواسی (صور فتا واستکه علماً شهر هرات درجواز ذکر جهر درحال حیات خواجه محمد پارسا ببلدهٔ فاخرهٔ بخارا فرستاده توقع جواب نمودند و ایشان نیز جواب باصواب فرمودند) . (ورق ۱٤۲ ـ ۱۵۳) کتاب الاربعین فی ذکر زیارت القبور لمحمد بن محمد

بن محمدالمنتسب الى دهقان غازى . بعض ورقلرده (مثلا ورق ١٤٠) متأخر دوردم آناطولى تورکجه‌سنجه يازيلش يازيلر و (ورق ١٧٤) ده ٨٨٧ - ٨٨٨ سنه‌لرنده بريسينك عائله حياتنه عائد قيدلرى وسائره موجوددر . ١٨٦ ورقدن باشلايه‌رق « معين‌المريد » متنى بولونيور . بو رساله‌لر ايچنده تاريخاً مهم اولان بعضى قيودات موجوددر :

از جمله رساله‌ء اعتقاديه‌نك اخرنده بونى محمد بن محمد حافظى البخارى (يعنى خواجه محمد پارسا) ٧٩٥ سنه‌سى اوش شهرنده انتخاب ايتمش اولديغى و « شيخ زين‌الدين الخوافى سلمه‌الله » نك اشارتيله درويش‌الخواستى («خواست» شيمدى سير دريا جنوبنده تيموريول موقعنده برقصبه‌در) استنساخ ايتمش‌اولديغى مقيددر. معلومدركه «شيخ زين الدين الخوافى» ٨٣٨ ده وفات ايتمش بر ذات اولوب، خواجه پارسانك معاصرى ودوستى‌در. بورساله‌نك خطى آلتون اوردا ، خوارزم ، شاش‌ده يازيلان اثرلرك يازيسيدر . ورق ٤٣ ده بويله بر قيد وار : « مولانا محمد اوترارى چنين نقل كردندكه خدمت خواجه ابوالنصر (يعنى خواجه محمد پارسانك اوغلى ؟) فرمودند حضرت رسول‌الله كاه بدستار نماز مى كذاردند ، كاه بطاقيه‌مى كذاردند ، بسيار نيزسر برهنه‌مى كذاردند ». ورق ٥٨ خواجه محمد پارسانك وفاتى « نفحات‌جامى » (١٣٣٣ لكنهو طبعى، ص٣٥٥)يه موافقدر: « توفى فى ضحوة يوم‌الخميس الرابع والعشرين من ذى‌الحجة سنة اثنين وعشرين وثمانمائه بالمدينة المشرفة ودفن بالبقيع » [جامى ايسه محمدپارسانك جنازه‌سنى شمس‌الدين‌فنارى اوقوديغنى وبالاده مذكورشيخ زين‌الخوافى‌نك‌ده مصرده بياض‌طاش تراش‌ايتديره‌رك كتيروب شيخك مزارى‌اوزرينه‌وضع‌ايتديكنى‌سويله‌يور]. ورق٦٤ده خواجه بهاءالدين نقشبنده عائدتاريخلرده نفحاته(ص٣٤٩) موافقدر. ورق٤٣ده دها ديور: « سلطان العارفين احمديسوى ايتور يول ساقلانك كونكل باغلانك ». على بن ابى بكر بن عبدالجليل الراشد انى (يعنى صاحب الهداية، و ف : ٥٩٣) رساله‌سنده بو رساله‌يى ٥٣٥ ده سلطان سنجر سمرقنده كلديكى اثناده يازديغى قيد اولنمش؛ و او زمان سمرقنده بولونان علما (او جمله‌دن على بن محمد بن اسماعيل الاسبيجابى ، قاضى‌القضاة علاءالدين عمر بن‌عثمان بن عبدالله الافرنكندى ، شيخ‌الاسلام زين‌الدين محمد بن احمدبن الغرج الساغرجى) ذكر اولنيورلر . ورق ١٢٤-١٢٥ ده «محمد بن‌عمر بن مشرف السيدى العلوى البشاغرى»نك نقل ايتديكى برحكايه‌دن او ولايتك محتسبى « مولانا حافظ‌الدين خطابى » اولديغى آكلاشيليور. «پشاغر» شيمديكى

« جیزاق » یاننده بر قصبه‌در . اورادەکی محتسبك « مسلمان خطای = قارا قطای » اولماسی جالب دقتدر .

رساله‌لرك بعضیلری مثلا ۱۴۲ ـ ۱۵۲ ده‌کی کتاب الاربعین دیکر رساله‌لرك هپسندن داها اسکی‌در . قالانلری ایسه شیخ زین‌الحوافی‌نك داها برحیات اولدیغی سنه‌لردن ۸۹۰ سنه‌لری آراسنده یازیلشدر . معین‌المریدده طقوزنجی عصرده یازیلان رساله‌لرله عین‌خطله یازیلش وصحیفه‌لری آیری نومرو ایله قید ایدلمشدر . جمعاً ۵۱ صحیفه‌در . بونکله برابر بز عمومی ورق نومرولرینی‌ده قید ایتدك . هرصحیفه‌ده ۱۶ ـ ۱۷ سطر اولوب بعض صحیفه‌لرنده کناره‌ده یازیلش وتقریباً طوقوز یوز بیت قدر اولور .

موضوع اعتباریله کتابك هپسی دینی شعرلر اولوب، ابوالغازی‌خانك دیدیکینه موافق اولارق، مسائل‌دینیه و آداب تصوف میانندە کوچیه تورکمنلری علاقه‌دار ایده‌جك معلوماتدن عبارتدر : ورق ۱۸۶ب مقدمة ، ۱۸۷ه باب فی‌الایمان ، ۱۸۸ باب فی‌معرفة الحق ورسوله محمد . ۱۸۹ه باب فی‌الوعظ والنصیحة ، ۱۹۰ب باب فی‌المسائل‌طهارت وغسل؛ ۱۹۲ب فصل فی‌التیمم ؛ ۱۹۴ه نمازك واجبلری ، مسبوقك نمازی ، اقتداً ، جماعة نمازی ، اوقات مکروهه ، قضا نمازی . ۱۹۶ب اوروج . اقامت وسفر عبادتلری ؛ ۱۹۷ب ـ ۲۰۰ب فصل فی‌الزکاة . بوبابده بالخاصه حیوان بسلیه‌ن کوچیه‌لرك زکاتی تفصیلاتیله یازلمشدر . ۲۰۰ب آوچیلق . ۲۰۱ه بوغازلامق ، ذبح . ۲۰۱ب ربأ حراملغی . ۲۰۱ب بیع وشرأ . ۲۰۲ه هبه . صکره ۲۰۳ه ـ ۲۱۱ب تصوفه عائددر . ورق ۲۰۳ه ـ ۲۰۳ب باب فی‌الارادات . ۲۰۴ه ـ ۲۰۴ب باب فی‌الآداب ؛ ۲۰۵ه ـ ۲۰۵ب باب فی‌الاقتداً . ۲۰۵ب باب فی‌الصحبة؛ ۲۰۷ه باب فی‌مثل‌الشریعة والحقیقة ؛ ۲۰۷ب باب فی‌بیان‌القلب والنفس؛ ۲۰۸ه باب فی‌السلوك. ۲۰۹ه ـ ۲۱۱ب : باب فی‌شکرالحق وذکر الابرار .

کتابك اساس‌اعتباریله «هبة‌الحقایق» و«قوتادغوبیلیك»له مشترك‌اولان‌لسانی، خوارزمده یازیلمق اعتباریله محلی لهجه خصوصیتلرینه مالکدر؛ واملاده‌ده صائتلر اکثریا حرکه ایله یازیلیور . وزن ایسه تماماً هبة الحقایق وقوتادغو وزنیدر . مثلاً مؤلف کندیسی حقنده ورق ۱۸۸ب دیبور :

« ولی سَبج سَقال آق بیلورتکان قَری • تبی نیتکامن تیبور ایرسا بری . »

بیلساسن = بیلورایرساك . قیلساسن ، اویناپور ، صاغ ، صول ؛ تمازلر : اوذلا ، ایکوندو ، اخشام ، یتسغ . ضرورة سیزین ، الوماس ، قیلوماز ، بوزماز . أدوك (= اتیك ، ایتیك ، چیزما) ایکی بوچوق ، اخساق قویون » ، « تیقا ، قوی » بیریبان ، اویدوروبان . بیات (= الله) . اوشماخ

« اریق‌لاردین أ ککان خراجی ایرور » عشر یوق ایچا کوب ایکین‌تاتیکین . » ، « زکات اوتوزاوی (صغر) دا بوزاغو ایرور » ، « اقته »

زکات کیمکا بیرماك کیراك بیل روا • فقیر اول یامسکین ایرر بی‌نوا
یابورچلوغ یولوغ لوغ مکاتب غریب • بوجمله کابیرکو بیری هم روا
اتاغاروا یوق آنا غاتق • اوغول اختیغ اولوق ایچا اسراق
اتانینك اتاسی اتاسی ایچا • اوناسی اوتاسی بارار ساباق

صیدبابنده: اکریسا آقنی توتوب ایت حرام • حلال یماس ایرسا ای صاحب اوقوش
معین کذیککا ایت ایسا یاقوش • توتار بولسا اوزکا بزیبان توتوش
« نی‌مقدار قج آی‌غا بهاسی ایچا ؟ »

بیع‌السلمده: « ساغوتوتسا یلغور یا ارشون کیشی • یابیر اوبه خلق اکین اکیشی »

هبه‌بابنده: « باغشلاسا بیرنانك بیریکابیری • قبول بیرلا قبضی کیراك بیل بری
الور قرغو بیرماسا یات دین دینا • الوماس قیاش دین بیریلدی اونار
اتادین انادین اویا دین تقی • اوغول قیز یااختیغ ایچا اسراق
ایجی یااکاجی یاخاله یاخال • بغیشلاب الوماز بو جفت دین‌تقی
حوض بیرمامیش دا الوزاجنی • اوروغدین الوماس ایچا قولسالار.

تصوفه‌عائدقسمندن : « ارادت بیریب سونك تیلاك ایزداسا » ، « تیکان اورغین اکسانك جیجاك اونماس اول »

کوروشمیشدا شیخ‌نی قتیغ قماغو ... شیشیب بیلغ آندین کوروشکوکیراك • کوروشسا کوکوزنی سوروشکوکراك »

« اورونك اوزرا نوردین بتیلمیش بیتیك • اوقیب اوقسابولماس مونی‌کوب تقیك
یونارمو ایتغیل بجاق اوز اوزین • نیچه بولسا اذکو بیلانمیش یتیك

سنکاسن دین اوزکا مربی کراك • بیلینك اوکدور ایرماس عقل دین زیراك »

کتابده موضوع بحث اولان تصوف ، طبیعی که سماع ورقص لی ذکر جهردر:

« سماع قیلسا عاشق بولوب بی‌قرار • روامو تیو خلق مونی کوب سورار
اکر اولسا نفس دای هوادین‌رو • یوق ایرساکیم ایتور سماعنی یرار »

ورق ۲۰۷ب « باب فی‌بیان القلب والنفس » ده ابوالغازی‌ده بوکتابك مؤلفی اولارق ذکر اولنان شیخ شرفك « مبادی سلوك » نام اثرندن بحث اولنیور :

کونکول نفس و روح دین نتیجه ایرور غالب بولسا بیری انکا یوز اورور
بیلینك بوبیان شیخ شرف خوجه نینك مبادی سلوکدا بیتیکلیك تورور
تقی‌کوب مشایخ بویول سوزلاری کونکول نفس بیانی ایدر اوزلاری

بوندن، کتابك بالخاصه آداب تصوفه عائد اولان بوصوك قسمی شیخ شرفك اثری اولمایوب باشقه بریسینك اثری اولدیغی کوریلیور.

ورق ۲۱۰ب ـ ۲۱۱ب (صحیفه ٤٧ ـ ٥٠) « باب فی‌شکرالحق وذکرالابرار » ده اولیالردن بحث اولنیور؛ وبلکه لقبی حجة الله اولان وکتابك حین تألیفنده برحیات اولمیان بر « بابا » مدح ایدیلیور و اوراده کتابك اسمنی ، واحتمال (؟) کندی اسمینی‌ده سویله‌یور ورق ۲۰۹ ب .

یوروقلی جینوق اول ارانلار یولی بیلینك بابا ایردی حقیقت ولی
حقیقت یولندا یوروکلی اران توتار ایردی بابا اران سنتی
جینوق قطب عالم ولی الوری الیغلی کونکول‌لار ارادت‌لاری

ورق ۲۱۰ب قدمنی حقیقت اوزاراست‌توتوب قوغ قدر وظلمت حجابین اوتوب
اوزی ایردی شهد وشکر بیر کوجی تلیم تورلوك الوان زهرلار یوتوب
اتامدحین ایغویوق اول بوتیلیم اوزی کورکلو اخلاق سانسیز تیلیم

ورق ۲۱۰ب بیلینك حجة‌الله شیخ‌الهدی قیلیغلی جینوق راست قدمدا اثبات
اوزیکای بوتیل بیرله « وصف ایماقیم ایروربی ادب لوك ولی بایماقیم
اتاذکری بیرله « حمایت توتوب قرنداش‌لار آراسوزوم ایماقیم
بوقاج سوز آیتغان آنی اسلام اول تیلاکی اخروقت ایمان اسلام اول

اثام بابا اسلام ولی‌الوری — اوزی ذکری تیلد اتومان اسلام اول
بوابیات‌لار آتی معین‌المرید — ایشیت بیل عمل‌قیل بوتوفیق مزید
ورق ۲۱۱ : بوکوج یتشنجا یراغ قیلغو جهد — هدایت بیرور اول حمید مجید
صواب توشتی ارسابورب دین عطا — قولوم‌قب(قلم‌قویوب)توز اتکیل‌بارارساخطا
یکیت‌لار اویابیز اویالیق ایچون — کیراك قیلسا شفقت اولوغ لار اثا
ایذی بیردی توفیق بو بر قیچ کلام — اوروج آتی ایچراما بولدی تمام
تاریخ یتی یوز اون اوچ ایردی ییلی — سلام‌علیکم علیکم سلام .

کتابك تاریخ تالیفی ۷۱۳ رمضاننده = یعنی ۱۳۱۳ کانون‌اول یازیلمش اولدیغی بویله واضح قید ایدیلمشدر. اما بو بیتلرده‌کی اسملردن مؤلفك اسمنی تعیین ایتمك‌بکا بر آز مشکل کورونیور: «بابا» و « آتا » کلمه‌لری‌تورکستان وخوارزمده پدر وپیر معنالرنده و«قرنداش» کلمه‌سیده بعضاً طریقتداش معناسنده‌استعمال اولوندیغندن، مؤلفك بو کلمه‌لری «شیخ‌حجة‌الله» (؟) ، نسبتله قوللانمه‌سندن ، مذکور ذاتك مؤلفه پدری ویاخود یالکز طریقت استاذیمی اولدیغنی تعیین مشکل اولیور . « توتار ایردی بابا ارانِ سنتی » ، « جینوق قطب عالم ولی الوری » ، « اثام بابا اسلام ولی‌الوری » ، مصراعلرندن بوشیخك « بابا اسلام » نامنی طاشیدیغنی ، « بو قاج سوز آیتغان آتی‌اسلام اول » دیه‌رك کندندن بحث ایتدیکی وقت کندیسنك‌ده « اسلام » نامنی طاشیدیغنی استدلال ایتمك ممکن کی کورونیور . کندیسینك وشیخینك اسملری «اسلام» اولدیغندن دیکر مصراعلره‌ده کندیسی‌حقنده « تیله‌کی اخر وقت ایمان اسلام اول » وشیخی حقنده « اوزی ذکری تیلداتومان اسلام اول » دیه‌رك تجنیس‌یاپیور؛ وکندی اسملری مناسبتیله درت مصراعلی شعرك هر مصراعنده‌ده «اسلام» کلمه‌سنی تکرار ایدییور .

« آتام بابا اسلام » دیه‌سندن‌ده بوشیخك‌مؤلفك‌پدری اولدیغنی آکلامق قابل‌ایسه‌ده، آتا واوغولك هرایکیسی‌ده اسلام نامنی طاشیماسی غریب کورونیور؛ بلکه بوراده «باباسلام» اسم دکل بلکه یالکز « شیخ‌الاسلام » معناسنه قوللانیلمش بر کلمه‌در .

بالاده ذکر اولوندیغی وجهله کتابك اسمی ، منشائی و مؤلفنك اسمی حقنده ابوالغازی خانك « شجرهٔ تراکمه » سنده مفصل معلومات ویریلمشدر . وبو معلوماتك متنی Tumonski,Rodoslowuia Turkmen ده،روسجه ترجمه‌سی ده Z. W. O.XVII,0162-0163 Aschabad 1897 صحیفه ٦٨ ده مندرجدر . ابوالغازی دییورکه :

« حضر ایلی سالور ایلیندین ابوالخان دا أرساری بای تیکان بارایردی اوزاق عمر تابقان دولتلی ومسلمان لیقله کوشش قیلای تورغان کشی ایردی بوسوز ومزینك دلیلی بو کیم اول زماندا اور- کنجدابرعزیزکشی بارایردی شیخ شرف آتلی مسندیندا اولتورغان وهم منلاایردی أرساری بای باریب شیخ مذکورکا قرق تیوه نیازبریب انابت قیلیب التماس یوزیندن عرض قیلدیکم بیز ترك خلق تورورز عربی کتاب لارنی اوقوب انینك معنی سیکا یتیشیب عمل قیلماق لیق بسی مشکل بولاتورور. اکر عربی مسئله لارنی تورکی ترجمه قیلیب عنایت قیلسانکز ایردی ثوابنه شریك بولورایدینکیز تیدی ایرساشیخ شرف خواجه تق بارجا مسئلهٔ دینی نی ترجمه قیلیب برکتاب ایتیب معین المرید آت قویوب أرساری بایغه بردی اولی وقتدین تا بوکون غاچا بارچا ترکان لار اول کتاب نینك مسئله لاریغا عمل قیلاتورورلار .

[دیکر نسخه : « ترکانلارکا اول کتاب یخشی مژده تورور انکار عمل قیلا تورورلار »] .

بوروایت، تورکمن قبائلندن « حضر ایلی » قبیله سنك اصلی و منشأی حقنده ویریلن معلومات صره سنده یازیلمشدر. حضر ایلی قبیله سینك بابالری «سالور» قبیله سندن ارساری بایك قزینك قول لرندن ایمش . بو «أرساری بای» کندیسی سالور قبیله سندن اولمقله « ابوالخان » ده اوطورورمش . «ابوالخان = بالخان» طاغنی شیمدیکی « قزل صو » (کر اصناوودسق = چاغادام) ك شرقنده کی طاغلردر. اوراده اسکیده شهر اولمش وحتی اورایه منسوب عالم لرده اولمش [مثلا رکن الدین ابوالخانی الخوارزمی ، صاحب القنیة مختار الزاهدی (وف. ٦٥٨) نك استاذیدر. الفوائد البهیة لعبد الحی اللکنوی، طبع قازان، صحیفه ۸۹]. «اورکنج» ایسه اسکی « جرجانیه ، کرکانج » شیمدیکی « کهنه اورکنج » در . « شیخ شرف » ایسه ایشته شو کونده ده «اورکنج» ه نسبت ایدیلیور. و « شیخ » اولمقله برابر « فقیه » (منلا) اولدیغی ده قید اولنیور . شیخ شرفك قبری کهنه اورکنج ده بوکونده ده موجوددر . بونك قبرینی ۱۲٦۸ ه = ۱۸۵۲ ده ایران سفیری «میرزا رضا قلیخان هدایت» زیارت ایتمشدر. صوکرا روس سیاحی «آ. کون» ده بو شیخك مزارینی کورمش وذکر ایتمشدر .

صامویلوویچ، «شیخ شرف» حقنده کی «شجرهٔ تراکمه» روایتنی «رونق الاسلام» نامیله معروف اولوب قازان وتاشکنده دفعاتله طبع اولونان اثرمناسبتیله (Z.W.O.XVIII . 0153 - 0166) نقل ایتمشدر. مذکور اثر تورکمن وچغتای لهجه لری قاریشیق بر صورتده یازیلمش وتاریخ تألیفی ده آخرنده ۸۹۹ ویاخود ۸٦۹ قید اولنمشدر [۱] . «عشق آباد» تورکمنلری مذکور

[۱] کتابك أل یازما نسخه لرنده و بعض طبعلرنده سنهٔ تألیف « تسعة وتسعون وثمانیه مائه » قید اولنمشدر .

اثری شیخ‌شرفه نسبت ایدییورلر. وابوالغازی‌خانك‌شجرهٔ‌تراکمه‌سنده «معین‌المزید» تألیفی حقنده نقل‌اولونان‌روایت، عشق آباد تورکمن روایتنده بو«رونق‌الاسلام» ه نسبت ایدیلمش. او روایتده بوندن عبارتدر :

شیخ شرف دیکان بر ولی‌الله قدیم زمانده بولیب دور . خیواده خیوانینك سحراسنده کزان چارواه اوبالار آق سقالاری شیخ شرف ولی‌که توقع ایتیت دورلار . بزکا ترکی تیلنده مسلمانلیغنی یخشی اوقیب بیلور یالی کتاب یازیب بر دیکانین شیخ شرف ولی زونق‌الاسلامنی توزیب یازیب بریب دور . شول چارواه بایلار شیخ شرف ولیکا شونینك عوضنه اوتوز کوشاکلی تیوه بریب دورلار . انلاری هم شیخ ولی آلیب فقیر فقرالاره صرف ایتیب دور . شیخ شرف نینك عادتی همیشه اشك منیب کزارمش . کونلارده برکون برای بر آط خدای یولی بردی. اولق اشکنی‌قیوب آطنی منیب اوبادین چیقدی .

کونکلی یلندیلیك ایتیب هوا هوسکا کیتدی . اول وقت آط باشینی چکیب شیخ شرف ولی‌غه بو بیتنی اوقودی :

آینك سنینك شیخ شرف اصلینك ظط بولسه کراك
یاغیر اشك دوران برده بدو آط سنکا ناکراك

تیب ایزینه اوبایه قیتب آطنی ینه فقیره بریب اولق اشکینی منیب کتدی . سونکره شویله نقل آیتوزلارکه بر یلانی منیب بر یلانی قمچی ایتیب خیوادین نخورغه کلیب دور خاضر شیخ شرف ولی‌نینك قپوری نخوردده بولور وبرنجه اوبلی نخورلی شیخ شرف‌نینك نسلیمز دیارلار اوزلارینی خواجه حساب ایدارلار .» [نخور = نوخور عشق‌آباد مضافاتنده برقصبه‌در. چارواه = حیوان بسلهمکه کچینه‌ن . اوبا = کوی ، کوشاك = دوه یاوریسی، بوته. قیوب = قویوب ، براقارق. ایزینه اوبایه قیتب = کری کویه‌دونه‌رك. خواجه = سیدزاده. ظط = تات تورکمن اصطلاحنجه تورکستانك تا چیکارینه و عموماً تورك اولانلر شهر اهالیسنه اطلاق اولنور].

«شیخ شرف» حقنده‌کی بو تورکمن رُوایتی شیخ شرفی ینه «خیوه ، خوارزم» عالمی کوستریور، مزاری «نوخور»ده اولدیغنی سویله‌یور. بوروایت، عشق آباد تورکمنلری آغزنده شفاهی سویله‌نن بر روایت اولوب ۱۹۰۶ سنه‌سنده یازیلمشدر ؛ بوجهتدن ، یالکز « شیخ شرف»ك تورکمنلر آراسنده دین‌اسلام تلقینی مقصدیله تورکجه اثر یازان برتات‌عالمی اولارق تلقی اولونماسنی ونوخور اهالیسی ایچریسنده کندیلرینی شیخ‌شرفه نسبت‌ویره‌نلرك بولونماسنی کوستزمك جهتیله مهمدر .

«شیخ شرف»، تورکمنلر واوزبکلر وطوبول‌تورکلری آراسنده غایت‌مشهور برشیخدر . حتی او، برداستانی قهرمان حکایه‌سی اولان « بوزاوغلان احمد بك ویوسف‌بك» نام اثرده

[احمد بکك پیری « شیخ شرف ایشان » ، یوسف بکك پیری « اولوغ خواجه ایشان »، قازان طبعنده «شیخ شریف»، «آلو خواجه»] وشامانی دعالرده بیله ذکر اولنیور [« آلو خواجه شرف خواجه ایشانم » خبر آلغیل غریبلارینك حالیندن]. طوبول روایتنده شیخ شرف (یاخود شیخ شرافتی یعنی شرف الدین)، «زنکی اتا» خلیفه لرندن اولوب خوارزمدن سبریایه کلوب تلقیناتله مشغول قالمش و اورادن ایرتیش جوضه سنده وفات ایتمش اولان مشایخ جمله سندن عد ایدیلیور ومزاری کوستریلیور [۱]. «سید احمد ناصر الدین المرغینانی» [خالص افندی نسخه سی] شیخ شرف حقنده پك کوزل تفصیلات ویرییور : سید اتا ، اوزن حسین ، صدر اتا ، و بدر اتالر هپسی زنکی آتانك خلیفه لری در . شرف اتاده خلیفه لردن اولمقله برابر همان همان مستقل بر موقع اشغال ایدییور . بوکا نظراً شرف اتا «حکیم اتا» یی ده کورمش و«حکیم اتا» اوکا « اوغل » نظریله باقارایمش. «ناصر الدین مرغینانی» خوارزملی اولان بوایکی تورك شیخی آراسنده کی ماجرادن اوزون اوزادی بحث ایدیور : شرف اتا برکون سید اتایی زیارته کلمش؛ سید اتا قبول ایتمه مش و مریدلرینه ده « اونی ایچری براقمایکز » دیمش. بونك سببی اوایدی که «بابا ایرساری» نامنده غایت زنکین برتورکمن واردی، اولادی یوقدی . اوذات شرف اتایه « مخلص » ، اما سید اتایه « مرید » ایدی . برکون «شرف اتا»نك قیزی خسته اولور، طبیبه مراجعت ایدرلر، اوده آق اینك سودی توصیه ایدر. «شرف اتا»نك تاتار (c ططر) لردن قراقوش (c قرالوس) نامنده برخادمی وار ایدی . اونی «بابا ایرساری» یه کوندریر، «بیاض اینکك سودینی ورسون» دیر. خادمده سوزی ایی آکلامامش، «شیخ شرف بیاض سودایسته دی» دیه کلور ، سود ویررلر کوندریرلر. قیزه یوندن فائده اولمادیغندن «شیخ شرف» شبهه لنه رك نه کی سود اولدیغنی صورار؛ آق اینك سودی اولمادیغنی آکلار وبونك ایچون «بابا ایرساری» یه قباحتی عطف ایدر؛ تاتار خادمنك افاده سنده قصور اولدیغنی بیله من و«بابا ایرساری» یه خاطری قیریلور. «بابا ایرساری» اولادی اولمادیغندن « الله دن بکا اوغلان ایسته سون » دیه رك «شیخ شرف اتا» یه درتیوز بیاض صیغیر، درتیوز بیاض دوه ، درتیوز بیاض قویون، درتیوز بیاض ایچکی کوندریر . «شیخ شرف» ایسه

[۱] باقکز: کاتانف طرفندن شرایدیلن طوبول تورکلری « شجرهٔ خاصه » سی («شیخ بهاء الدینك خلیفه لرینك غربی سبیریا محلی اقوامنه قارشی اجرا ایتدکلری دینی محاربه لر حقنده» نام اثرنده) ص۸، ۱۰ ، ۱۴ - ۱۸ ، ۱۷ ، ۲۴ ؛ رادلوف ، «تورك خلق ادبیاتی نمونه لری » جلد ٤ ص ۲۱۷ ده کی «شراتی شیخ» باشقه برذاتدر. بوراده سید اتاده «طوبول - ایرتیش» حوضه سنده وفات ایدن مشایخدن عد اولنمشدر.

«الله اولاد ویرسون» لکن توفیق‌سز اولسونلر» دیه دعا ایدر. بو سببدن «بابا ایرساری»نك پیری اولان «سیداتا» ایله «شرف‌اتا» ارا سنده خصومت اولور. اوینه‌کلدیکی وقت شرف‌اتایی قبول ایتمه‌دیکی‌ده اوندنمش . نهایت «شرف اتا»یی «سید اتا» کندی اوی یاپنده مسجده اوطوردیغی حالده أولدیرمك مقصدیله اوچ اوق آتیور ، تأثیر ایتمیور ؛ صوکرا مریدی صوفی غلغلی کونده‌ییور: «کیدك، شیخ شرف‌دن صورك، اصحاب کهفك کوپکی هانکی‌رنکده ایمش، شیخ‌شرف جواب ویرسون» دییور [یعنی بونکله سید اتا ، شرف‌اتایی کوپك دیه تحقیر ایدییور] . «صوفی غلغل» شرف اتانك یانه کلیورسه‌ده اوسؤالی صورمغه جسارت ایده‌میور. او وقت شیخ شرف اوکا خطاباً دییور : « کلنك صوفی غلغل ، اصحاب کهف ایتیی سورغیل ، ایرایرنی آتماسمی بولور ، ایراوقینی ایر قایتارماسمی بولور » وجبیندن ٦٣ اوق چیقاریپور ؛ « سید اتایه سلاحله جواب ویریرایسه‌م ایشته سلاحیم» دیه کندی اوقلرینی‌ده سید اتانك اوقلارینی‌ده صوفی غلغله ویرییور. « بونلری قیرك ، شیندیرك . تاکه سید اتا تکبرلك ایده‌رك دیکر بریسنه اوق اتارق کندیسنی هلاك‌ایتمه‌سون ، بویله تحقیرلره بن « قل شرف » طوقسان دفعه تحمل ایتدم دیکرلری تحمل ایده‌مز » دیه‌رك قالقوب کیدییور .

زنکین تورکمنك بو ایکی شیخه مناسبتی ، شیخلردن برینه یالکز « مخلص » دیکرینه «مرید» اولمه‌سنك بویله خصومتلری موجب اولمه‌سی حقنده‌کی حکایه، اوزمان «اورکنج»دن کچه‌رك بالقان طاغی یاننده (یعنی ایرساری قبیله‌سنك اوطوردیغی یرده) بحر خزره منصب اولان آمو دریا ـ «اوزبوی» ـ ساحلنده‌کی تورکمنلرك، خوارزمك مرکز شهرلرنده‌کی مدنی عنصرك حیاتنده مهم رول اوینایاجق درجه‌ده قوت کسب ایتدکلرینی کوستریپور؛ واوعصرده اوزبوی ساحلنده‌کی تورکمن تجارت سرمایه‌سی حمایه‌سنده برنوع «صحراوی تورك ادبیاتی» حصوله کلمه‌سی‌ده پك طبیعی کوریلیور.

«سیداتا» ٧١٠ ده وفات ایتمشدر [١] ؛ «سیداحمد ناصرالدین‌المرغینانی» ودیکرلرینك متفقاً سویله‌دکلرینه کوره «سید اتا»نك قبری خوارزمده‌در . حکیم اتا رساله‌سی داها

[١] خزینةالاصفیا I ٥٤٠ ده ٧١٠ تاریخی «شاه‌ابرار» ، « لاسیدمقتدا کامل » ، «شهادت» « شاه تاج » ، « هادی مخدوم» کبی جمله‌لرله افاده ایدلمشدر . کوپریلی زاده فؤاد بك بوکا دقت ایتمه‌مش ومطبعه خطاسنی محافظه ایدرك ٧٠٢ ده قیدایتمشدر [ایلك متصوفلر، ١٠٦].

معین اولارق خوارزمده «باقرغان» ده (یعنی حکیم اتا ایله بریرده) اولدیغنی تصریح ایدییور. «سیداتا = سیداحمد» و«شیخ‌شرف = شیخ‌شرف‌الدین» تماماً تاریخی ذاتلردر. سیداتا یدنجی عصرك نصف‌اخیرنده یاشایان دیکر بعض‌ذواتله‌فی‌الجمله «خواجه‌علی‌الرامیتنی» ایله برابر ذکر اولنیور. اوزمانه عائد برده «شیخ احمدالجندی» اسمی کوریلیور. بلکه او اولابیلور. بهمه حال کندیسی ۷۱۰ ده خوارزمده وفات‌ایدن ذاتدر؛ وروایت‌لرده «زنکی آتا»نك بوکا «کندیسنی منلا وسید ظن‌ایدرك مغروردر» [یاخود «من‌سید وعالم‌باشم‌کی تابع سیاه‌گاوچران شوم» رشحات، صحیفه ۱۳] دییه کندیسنه فضله قیمت ویردیکنی قصور اوله‌رق سویله‌مش. سیداتانك وخواجه‌علی رامیتنی‌یه‌ده اویله برمناسبتده بولوندیغنی نقل اولنیور. شیخ شرف‌ده ابوالغازی بیانجه «منلا» ایدی. بوکا نظراً هر ایکی ذات منتظم مدرسه تربیه‌سی کورمش اولان فقیه‌لرایدی. شیخ شرف‌ده بر فقیه صفتیله یدنجی عصرك نصف اخیری علماسی میانده «شیخ شرف‌الدین‌الخاصی ۲] الخوارزمی» نامیله ذکر اولونان ذاتك عینی اولسه کرکدر.

«المغنی للحبازی» یه شرح یازان «محمد بن شرف الدین المدعو بنجم الجانوی» نام ذات‌ده بو«شیخ شرف‌الدین الخاصی»نك اوغلی اولابیلیر. بو«محمد بن شرف‌الدین» کندی تألیفی «آلتون‌اوردا» خانی «جلال‌الدین جانی بك‌خان»ه تقدیم ایتمشدر [نسخه‌سی فاتح کتبخانه‌سنده ۱۳۷۸ نومرو‌ده موجوددر].

شیمدی «معین‌المرید» کتابینك کندیسنی کوردکدن‌صکره آکلاشیلدیکه بواثر حقیقةً کوچبه تورکمنلر ایچون یازیلمشدر. وخلق کتله‌سی‌ایچون‌یازیلمقله برابر، حقیقةً «ابوالغازی»نك دیدیکی کبی، «منلا» برذات طرفندن عالمانه یازیلمشدر. مؤلفك کندیسی تصوفده تورکلرك سماعلی رقصلی جهری سلسله‌لرینه منسوب اولدیغی آکلاشیلمقله برابر لسان وافاده‌سنده یسوی مشایخك آثارنده‌کی عامیلك کوریلیور. عباره ووزن منتظم‌در. بعض عربی کلمه‌لرده [خ] یرینه [ق] یازیله‌سی کبی خطالر، بواثرك اولجه اویغور یازیسیله یازیلش‌اولدیغنی وديکر اثرلر کبی صکره‌دن عربی حروفاته نقل‌اولوندیغنی کوسترسه‌کرکدر. شیمدی‌اثرك کندیسنی

[۲] بعض نسخه‌لرده وفی‌الجمله «الموفق‌الخوارزمی» ترجمهٔ حالنده «الخاح» شکلنده یازیلان بو کلمه‌نك «الخاصی» اولدیغی معلومدر (باقك: فلوگه‌ل، ابن‌قطلوبغا G. Flugel, ibn Kutlubuga's Tabakat der Hanefiten, S. 57. 151 N° 736) «وخاص قریة من‌قری‌خوارزم» دیه‌رك ایضاح اولونمشدر. «الفوائدالبهیه»ده نومرو ۲۷۹ «نجم‌الدین‌الخاصی الخوارزمی» دیه «الخاصی» یازیلش‌که، طوغرودر.

کوردکدن صکره آکلاشیلدی که شیخ شرف بو اثرك ـ هیچ اولمازسه صوك قسمنك ـ مؤلفی دکلدر . شیخ شرف البته بزم یوقاریده بحث ایتدیکمز خوارزملی عالم اولوب اونك «مبادیء سلوك» نامیله تصوفه عائد اثری اولدیغنی ده کتابك متنندن اوگرهنیورز .

معین المریدك مؤلفی کندیسنی «اسلام» دیه تسمیه ایدییور . بونك کندیسنك شیخی اولارق ذکر ایتدیکی و «بابا اسلام ولی الوری» ، «قطب عالم شیخ الهدی» ، «قطب عالم ولی الوری» دیه تلقیب ایتدیکی ذات «شیخ شرف» اولابیلیر. واحتمال کتابك نماز، روزه وعموماً بوکبی مسائله عائد قسمی ده شیخ شرفکی اولابیلیر. مع مافیه بز معین المریدی شیخ شرفك اثری اولارق دکل، خوارزم علماسندن «اسلام» نامنده بریسنك، «خاقانی ـ تورك» و «خوارزم ـ تورك» شیوه لرندن مختلط برلسانده ۱۳۱۳ سنهٔ میلادیسنده تألیف ایتدیکی بر اثری دیه رك قبول ایده جکز .

«شیخ شرف» تورکجه اثر یازمقله معروف برذاتدر . لکن اونك اثرلری غالبا داها بزه واصل اولمامش. بوراده «رونق الاسلام» کتابنی ده شیخ شرفه نسبت ایدن بر روایت نقل اولوندی . «صامایلوویچ» ده بونی اویله قبول ایدیور. حالبوکه رونق الاسلام کتابنك «صامایلوویچ» طرفندن تدقیق اولونان نسخه سندهٔ کتابك مؤلفی «وفائی» اولارق قید ایدیلمشدر . «ای وفائی بیلمکانینکنی کزلامه ، بیلمازینکنی بیلورام تیب، سوزلامه ، بوقدر سوز سوزلاتیب کلدی تیلا ، بیلدورور قول لوق ندور هر بر قوله ، رونق الاسلام مونکا بیریلدی ات ، اوکرانیب یادینکده توتغیل جمله یاة» . «صامایلوویچ» بوقیده دقت ایتمه مشدر . رونق الاسلامك تألیفی حقنده کی تورکمن روایتنده ذکر اولونان «شیخ شرف»، البته موضوع بحث اولان خوارزملی شیخ شرف در. ۸۹۹ سنه سنده یازیلان براثرك بوشیخه نسبت ایدیلمه سی ده، «معین المرید»ك بوذاته نسبت ایدیلمه سی کبی بر ماهیتده در. «شیخ شرف» تورکجه اثر یازمقله معروف اولدیغندن تورکمنلر آراسنده قوللانیلان تورکجه دینی اثرلری اوذاته نسبت ایدیورمشلردر؛ بوقسمه، متعدد نسخه لری اولان «رونق الاسلام»، تورکمن شیوه خصوصیاتی ایله مشبوع اولان براثر اولوب لسان جهتیله داها زیاده «تورکمن ـ تورك» و «تورکمن ـ چغتای» اثرلری زمره سنه داخلدر؛ و «معین المرید، نهج الفرادیس، قصص ربغوزی» لرکبی «خوارزم ـ تورك» زمره سندن دکلدر . «رونق الاسلام»ك اوزرنده کی ۸۹۹ تاریخی طوغرو اولمالیدر . ولسان جهتی ده بوکا مساعددر. ظنمجه «رونق الاسلام»ك آخرنده شیمدی نقل ایتدیکمز مصراعلرده مؤلف

اسمی اولارق ذکر اولونان «وفائی» کلمه‌سی، بزه دیکر مأخذلرجه‌ده معلوم‌اولان براسم‌در. «علی‌شیرنوایی»نك تألیفی‌اولان «مجالس‌النفائس»ك فارسی ترجمه‌سنه‌علاوه اولارق «فخری بن سلطان‌محمد» طرفندن یازیلان «لطائف‌نامه» نام اثرنده [بنم کابل امیر کتبخانه‌سندن استنساخ ایتدیکم نسخه، صحیفه ۲۷٤] بویله برشاعر ذکر ایدیلیور :

مولانا وفائی نیز ازمشهد است واین مطلع بدو منسوبست

کاش پیوسته بود آینه پیش نظرش
تا نظر جانب اغیار نیفتد دیکرش

صوکرا «تحفهٔ سامی» نك «صحیفهٔ ششم در ذکر ترکان وشعرای مقررایشان» نامیله آیردیغی آلتنجی قسمنده طقوزنجی عصرك آخری و اونجی عصرك نصف اولی تورك شاعرلری ایچنده «وفائی» ذکر اولونیور و «وفائی تورکدر. تورك امیرلری خدمتنده بولونیور» دنیلیور :

«وفائی در اصل ترکست درخدمت امرأ ترك می‌بود این مطلع فارسی ازوست :

دکر ای همنشینان خارخاری کرده ام پیدا
عجب نازك نهانی کلعذاری کرده ام پیدا»

بونلردن باشقه مجالس‌النفائس‌ده [بنم خصوصی‌نسخه‌م، صحیفه ۱۲۵ و ۱۹٦] مولانا «زمانی آملی»نك «وفائی» تخلص قیلدیغی، لکن‌علی شیرك کندی‌رجاسیله بوتخلصی «زمانی»یه تحویل ابتدیکی سویله‌نیور؛ زیرا تورك امراسندن «سلطان‌ملك کاشغری»نك اوغلی «احمد حاجی‌بیك»وسلطان‌حسین‌بایقرانك اوغلی «بدیع‌الزمان‌میرزا»لرده «وفائی» تخلص ایدییورلردی. بدیع‌الزمان میرزانك اکثر وقت «بدیعی» تخلص ایتدیکی‌ده معلوم‌در.

کرك او ذاتك کرك احمدحاجی بکك اکبویوك تورك آریستوقراسی نماینده‌لری اولمه‌لری صفتیله «رونق‌الاسلام» کبی اثرلر یازماسی وبالخاصه اویله بر اثری بویله بر اسلوبده ویاری تورکمنجه یازمه‌لری قابل دکلدر [باقك : بابرنامه ۱۲ ص ۲٦ ـ ۲۷] . «بدیع‌الزمان‌میرزا» تورکی شعرلرسویله‌مشدر؛ اونك بعض شعرلری شیمدی‌ده موجود ایسه‌ده «احمد حاجی‌بك»ك تورکجه شعرسویله‌دیکی معلوم‌دکلدر. وکندیسی‌ده اکثریا تورکمن عالمندن اوزاقده «سمرقند»ده بولنمشدر. «مولانازمانی» ایسه تورك‌دکل تاجیك شاعریدر. واونك شعرلری‌ده اینجه‌غزلیاتدن باشقه بر شی دکلدر. «فخری بن سلطان‌محمد» و«سام‌میرزا»لرك ذکر ایتدیکی «وفائی» ظنمجه

عین ذات در. سام میرزانك بو ذات حقنده «تورك امراسی نزدده بولنور» دیمه‌سی، مذکور ذاتدن آزاجق اول ذکر ایتدیکی تورکمن شاعرلری «یوسف بك استاجلو»، «میرزا قلی حسین شاملو»لرك تورك امراسندن اولارق ذکر اولونمه‌لری کبی در. سام میرزا تیموریلرك امراسنی «چغتای تورکی» « جغتای میرزالری » دیه تلقیب ایدییور. بوکا نظراً «وفائی»، شاه اسماعیل صفوی دورنده خراسان تورکمن امراسی نزدنده بولونان شاعرلردن اولاجقدر. «فخری سلطان محمد»جه بو « وفائی » مشهدلیدر . مشهدده تیموریلر دورنده بیله تورکمنجه قاریشیق شعر سویله‌ندیکی عین مؤلفك [فخری سلطان محمد، صحیفه ۳۸۵] «مولانا عشرتی» نام مشهدلی تورك شاعری حقنده ویردیکی معلوماتدن آ کلاشیلیور . مشهدك «قرابوغه» نام قریه‌سندن اولان بو شاعر عوام شاعرلردن حساب اولنیوردی . مثال اولەرق کتیریلەن شعرنده جغتایجه «آلماغان» یرنه «آلمامش» یازیلیور. دیکر برتورك شاعری «طفیلی آبدال» حقنده سام میرزا کندیسی بوذاتك « خراسان تورکلرندن» اولدیغنی، درویش اولدیغنی، وسام میرزانك کندی عصرنده تورك (یعنی خراسانده کی تورکمن) امیرلرندن بری نزدنده مجالس ومصاحب اولارق خدمت ایتدیکنی بیان ایدییور ؛ و«تورکمن ـ چغتای» قاریشیق شیوه‌ده یازدیغی شعرلرندن نمونەلر کتیریور [« هیأت ایلان رستمه بکزردی * بیغنه باخمه‌که خراساندر »]. ایشته بوذاتك بلاواسطه صوکنده معین عباره‌یی (درخدمت امرأ ترك ») « وفائی » حقنده‌ده یازیور. دیکر صفویلر کبی اساساً تورك اولان سام میرزا «تاجیك ـ فارس» متعصبی در . تورکجه‌یه وتورکلره نفرتنی پك آچیق سویله‌یور؛ وهم فارسی هم تورکجه شعر سویلیه‌نلرك [مثلا علی شیر نوایی ، احمد سهیلی ، محمد صالح، یوسف بیك استاجلو] ده اکثرینك یالکز فارسی شعرلرینی یازیور. « وفائی » یی‌ده « تورك شعراسندن» صایدیغی حالده یالکز فارسی شعرینی نقل ایتمشدر. ظنمجه، اثرینی ۸۹۹ یازان وتورکمن ـ چغتای قاریشیق بر لسانده یازان « وفائی » مطلقا خراسان تورکمنلرندن اولوب اولجه چغتایلر (تیموریلر) دورنده یاشایان بر ذاتدر . و او ذاتك داها ۱۶ ـ ۲۰ سنه صوکرا تورکمن (صفوی) حاکمیتی دورنده یاشامش اولماسی، سام میرزا ایله فخری سلطان محمد تذکره‌لرنده ذکر اولونان « وفائی»نك عینی بولونماسی پك ممکندر [۱] .

[۱] شو مقاله یازیلدقدن صوکرا ع . عزیز و علی رحیم بکلرك « تاتار ادبیاتی تاریخی » نام اثرندن برنجی جلدایکنجی جزئی منظورم اولدی . اوراده ص ۱۲۰ ـ ۱۲۶ «رونق الاسلام» حقنده ویرلن معلومات صامایلوویچ مقاله‌سنه مستندر. وبلکه داها ایلری کیدیلەرك (ص۱۲۲) : «رونق

اولجه کندیمك‌ده خطاءً خوارزملی شیخ شرفله بر اولدیغنی ظن ایتدیکم دیکر بر شیخ واردر، که « باقرغان » مجموعه‌سنده مندرج «قل شرفی ، قل شریفی» مخلصلی شعرلرك مؤلفیدر . شیمدی استانبولده « سید ناصر مرغینانی » نك اثرنده بو « قل شریف » ك ترجمه حالنه عائد تصادف ایتدیکمز مفصل معلومات و « قل شریف » ه منسوب اولوب ملت کتبخانه‌سنده محفوظ اولان فارسی وتورکی دیوان و«حجة‌الذاکرین» نام اثر، بوذاتك، بزه چوقدن معلوم اولان بخارالی «شیخ محمد شریف الحسینی العلوی» اولدیغنی کوستردی . بوذات ۱۰۷۷ سنة هجریده کتابنی تألیف ایدرکن أللی‌دن فه له‌یاشده‌اولمش و۱۱۰۳ سنه‌سی وفات ایتمشدر . اونبرنجی عصر هجریده بخاراده اوزبك مشایخ جهریه‌سی پیشواسی ایدی؛ قبری ونامنه بنا اولونان خانقاه‌جهریه‌ومسجد، بوکون بخاراده «مدرسهٔ‌زرکران» قربنده‌در. تورکی وفارسی‌اشعاری هپسی «یسوی»طرزنده‌در وکندیسنی‌ده «یافث‌اوغلی‌اوز بك» تسمیه ایتمشدر: [اصلین بیلسنك قل شریف یافث‌اوغلی اوز بك دور ، عاشق بولوب الله‌غه‌تنهاالله دیمك‌دور]. بونك اثاری وحیاتی حقنده دیکر بر وقت بحث ایده‌جکز .

«معین‌المرید»ك حاشیه‌ـهامشلرنده « جواهرالاسرار» نام تورکجه اثردن بعض‌بیتلر نقل اولونیورکه، بوده، عالمانه یازیلان اثردر. صحیفه ۳٤ ده شو ایکی بیت :

مرادیم مرید دین ظاهر ارماس اول ، کراك سن عجم یاعرب مفتی بول
مرید دین چینوق باك موحد مراد ، خطای ، هند، مغال، آس، اوروس، چرکس‌اول

بواثردن داها صحیفه۳۵ده ینه‌مریدلك‌حقنده ۸، صحیفه۴۲ده ٤ ، صحیفه٤٤ده ۸ ، صحیفه ٤٦ ده ٤ مصراع کتیریلمشدر . بونلردن آ کلاشیلدیغنه کوره « جواهرالاسرار » کتابی‌ده « معین‌المرید » ك لسان و وزنیله یعنی «قوتادغو ـ هبة‌الحقائق» اسلوبیله یازیلمش اثردر؛ ومسلمانلره مقابل صایدیغی غیر مسلم قوملر جمله‌سندن «مغال ـ موغول، آس، اوروس وچرکس»لری صایماسی، بو اثرك «آلتون‌اوردو» دورنده ویاخود مرکزنده یازیلمش اولماسی

الاسلام ومعین‌المرید نام‌اثرلرك ۸٦۹ سنه‌سی شیخ‌شرف اسملی برذات‌طرفندن‌تألیف‌اولوندیغنده شبهه یوقدر » دنیلیور وتات کلمه‌سی‌ده مطلقا « ایرانی » دیه تفسیر ایدیلیور . حالبوکه تورکمن اصطلاحنده شهرلی مدنی تورکلر ، تاشکند فرغانه تورکلری هپسی‌ده « تات » در . شیخ شرف کبی خوارزم شهرلرنده‌یاشایان‌علمایه کوچه‌تورکمنلر بوکونده‌ده « تات » دیرلر، اما خوارزم‌اوزبکلری تاشکندلیلری « تاجیك » تسمیه ایدییورلر. حالبوکه بونلرك هپسی تورکدر . بوکبی یرلرده «تات» و «تاجیك» کلمه‌سی ملیتی دکل طرز حیاتی آ کلاتیر .

احتمالنی کوستریبور. خوارزم علماسندن بعض تورکی اثرلر صاحبی اولان «شیخ کمال‌الدین حسین الخوارزمی»ده ٨٣٣ سنه‌سی « جواهر الاسرار و زواهر الانهار » نامیله بر مثنوی شرحی یازمشدر . استانبول کتبخانه‌لرنده متعدد نسخه‌لری اولان او اثر فارسیدر .

«معین‌المرید»ك کنارلرنده داهادیکر قیدلرده واردر. ازجمله صحیفه ٢٠٠ده دنیلیور: «انداغ روایت قیلورلرکیم قوتلوغ تیمور بیك مدرسه‌سنی قیلوردا برکون نماز دیکرنی قضا قیلیب شمان (بشیمان) قیلیب شیخ یحیای کشافی دین سوأل قیلمش کیم ایکندی نمازینی قضا قیلدیم ایمدی نیت نجوك قیلایم تیسا اول عزیز ایمش ایغیل نمازیم قضا بوزوم قرا الله اکبر». بوراده ذکر اولونان « قوتلوغ تیمور بیك » ، ابن بطوطه‌ده [ترجمه I ٢٢٨ ، ٤٠٤ – ٤١٢] ذکر اولونان «موغول–قوکرات» خوارزم امیری «قوتلوغ تیمور»درکه مدرسه‌سی « مدرسهٔ بیضا » وَ « مدرسهٔ شهابیه » ویاخود زوجه‌سی اسمیله « مدرسهٔ تورابیك خانم » تسمیه‌اولنمش اولوب خرابه‌سی‌ده بوکون «کهنه‌اورکانج»ده «تورابیك‌مدرسه‌سی» ومناره‌سی دیه مشهوردر . بو مدرسه‌نك وقفنامه‌سندن بر قطعه‌سنی بن کابل کتبخانه‌سنده محفوظ اولان بر وثائق مجموعه‌سی (فصل‌الخطاب) نده [ورق ١٤٤ ده – ١٤٥ ب] کوردم . و اوراده بو ذاتك اسمی « الامیر الاعظم شهاب‌الدین قتلق تیمور » ومدرسه‌سی‌ده « مدرسة جرجانیه » تسمیه اولونمش . مدرسه ایله برابر خانقاه ، دار الشفا ، دارالخطاط ، دارالحدیث ذکراولونیور . مذکور وقفیه «مولانا جلال‌الدین الخوارزمی» نك اثرندن نقل اولنمشدر. وبوده «ابن‌بطوطه»ده (صحیفه٤٠٦) ذکراولونان ومدرسهٔ مذکوره‌نك مدرسلرندن «مولانا جلال الدین عمادی‌الکردری» [عمادی‌فامیلیه‌سی «کرده‌ر» دندر . باقك: شهیدعلی پاشا کتبخانه‌سی، نومرو٢٤٨٤، شرح‌المفصل للسغناقی مقدمه‌سی] و شیمدی «معین المرید» کنارنده ذکراولونان «شیخ یحیی»ده مدرسهٔ مذکوره‌مدرسلرندن وخوارزم‌شایخندن شیخ «رضی‌الدین یحیی» اولابیلیر.

«معین المرید»ك بونسخه‌سنك خوارزمدن چیقمه برنسخه‌اولدیغنه دیکر دلائل‌ده واردر. کتابك لسانی، «هبة‌الحقائق» لسانی یعنی «ارسلان‌خواجه‌ترخان»ك تعبیریله « کاشغاری‌تیل» اولمقله برابر قسماً اوغوزلهجه‌سی تأثیرنده‌اولان خوارزم لهجه‌سیدر. بوقاریده نقل ایتدیکمز مثاللردن‌ده کورولدیکی وجهله بو لهجه‌نك خصوصیتلری کتابده پك کوزل محافظه اولونمشدر . ایشته بوده اثرك شوأملزده‌کی نسخه‌سنك خوارزملی بریسی طرفندن یازیلدیغی کوستریبور .

نهج الفرادیس — مفقود ظن اولونان بو اثرك نسخه‌سی یکی جامع کتبخانه‌سنده ۸۷۹ نومروده موجود اولوب ، « فضائل المعجزات » اسمیله قید اولنمشدر . بو اثر بوکونه قدر یالکز «شهاب الدین مرجانی»نك «مستفاد الاخبار» [I ۱۸۸۵ طبعی، ۱۵-۱۶] ده بوکتابدن نقل ایتدیکی جمله‌لرندن معلوم‌ایدی . «مرجانی»نك کوردیکی نسخه‌ده حمد و صلواة عین بزم یکی جامع کتبخانه‌سی نسخه‌سنده‌کی شکلده یازلدقدن صوکرا بوعباره‌لر موجودایمش :

« ایمدی شیخنا و سیدنا و استاذنا و مولانا و هو الامام الکبیر المعظم والهمام النحریر المکرم علم الهدی مفتی الامة ناصب رایات الشریعة کاشف آیات الحقیقه قدوة المتبحرین مولانا تاج الملة و الدین شیخ الاسلام و المسلمین محمد شیخ یسرا آه بو کتاب کا نهج الفرادیس دیو اسم قیلندی . معنی‌سی او جماعلر نینك آچوق یولی تیماك اولور امید اول تورور .

کتابك آخرنده ینه بویله یازیلش ایمش :

» . . . . . ایکنجی کونیندا . . . . بیلغا یتی یوز ایللیك توقز داسرای شهرنده ایردی . . . . قیلغوجی العالم الربانی والعامل الصمدانی الاستاد المطلق . . . . محمد بن علی السرای منشأ والبلغاری مولداً والکردری . »

نقطه اولان یرلر اوقونمامش اولان یرلردر . صوکرا «مرجانی»عین بزم یکی جامع نسخه‌سنده اولدیغی صورتله درت فصلك عنوانلرینی نقل‌ایدییور؛ وبوکتابی دیکر برقاچ کتابلرله برابر « آلتون‌اوردا » دولتنده و ایدل تورکلری ایچنده قوللانیلان اثر اولمق‌اوزره قبول‌ایده‌رك، عموماً بو کتابلرك لسانی « عثمانلی و جغتای و ترکمان و قزاقستان لسانلرینه مباین» اولدیغنی سویله‌یور .

صوك سنه‌لرده قازانده علی رحیم و ع . عزیز بکلرك تورك وتاتار ادبیاتنه عائد « تاتار ادبیاتی تاریخی» نامیله نشر ایتدکلری درت جلدلك مهم تتبعلرینك « فیود الیزم‌دوری» نامیله ۱۹۲۵ سنه‌سنده ایکنجی دفعه طبع اولونان قسمنده‌ده (صحیفه ۴۰، ۶۷-۶۹) مذکور « نهج الفرادیس »دن بحث اولنمشدر . وبوندا اثرك ۷۵۹ (= ۱۳۵۷) سنه‌سرای‌ده یازیلش اولدیغی کتابك تألیف سنه‌سی، « . . . . قیلغوجی . . . محمود بن علی » جمله‌سی‌ده کتابك مؤلفنك اسمی اولدیغی قبول اولونیور . وصوکرا، کتابك نسخه‌سی اوله مرجانی کتبخانه‌سنده موجود اولماسی احتمالی و مؤخراً آرانمش ایسه‌ده بولونمادیغی و ! کر بو کتابك ۱۳۵۷ سنه‌سی « سرای » ده یازیلش اولدیغی دوغرو ایسه لسان جهتندن غایت مهم بر منبع ایشنی کوره‌جکی سویلنیور؛ واثرك «مرجانی»ده نشر اولونان قطعه‌سنه بناءً ۱۴ نجی عصر میلادیده

ايدل حوضه‌سنده مكمل ديوان و محكمه لسانى ايله برابر صورت و شكلى تماميله تقرر ايتمش اولان بر ادبى لسانك موجود اولديغى و «سارای» مزار كتابه‌لرى لسانى «نهج الفراديس» لسانيله مقايسه ايديله‌رك هر ايكى لسانك براولديغى حكمى چيقاريليور. مؤلفلرى بويله مهم يازمه آثرك نسخه‌سى موجود اولماديغنه اظهار تأسف ايديورلر . .

يكى جامع نسخه‌سى طولى ٢٥ ½ ، عرضى ٢٣ ½ سانتيم هر صحيفه‌ده ١٩ سانتيم طولنده ١٧ سطر اولمق اوزره جمعاً ٢٢٢ ورق يعنى ٤٤٤ صحيفه‌لك بويوك بر اثردر . مرجانى‌ده (صحيفه ١٥) كتيريلن پارچه‌ده‌كى «اماده قيلسون» جمله‌سندن صوكرا بوراده بويله‌باشلايور:

«اماده قيلسون تيب ايدى . بو حديث كاتمك قيليب قرق حديث جميع قيلدوق پيغامبر عليه السلام حديث لاريندين معتمد كتاب لاردين بنابو حديث لار كامناسب حكايت لار پيغامبر عليه السلام احوالى دين تقى خلفاء راشدين افعالى دين تقى علما و مشايخ اقوالى دين ضم قيلدوق . تقى بو كتاب‌نى تورت باب اوزاقيلدوق تقى تكما بر بابى‌نى اون فصل اوزا قيلدوق تقى تكما بر فصل اولندا بير حديث كلتوردوك . پيغامبر عليه السلام حديث لارى دين كيم مجموعى قرق حديث بولور . اول بابى پيغامبر عليه السلام نونك فضائلى نينك بيانى ايچندا ترور . ايكنجى باب خلفاى راشدين تقى اهل بيت تقى ترت امام فضائلى نينك بيانى ايچندا تورور . اوچونجى بابى حق تعالى حضرتيغا يونغو أذكو عمل لربيانى ايچيندا ترور. تورتينجى بابى حق تعالى نينك حضرتى دين . . . ن . . . تغوزيفوز عمل لاربيانى ايچندا ترور بو كتابكا نهج الفراديس آت بيردوك معنى‌سى اوشتماخ لارينك آچوق يولى تماك بولور اميد اول‌ترور كيم بو كتابنى اوقيغايلار بولغاى كيم بو كتاب سوز لارى بيرلا عمل قيلغايلار تقى بو كتاب انلارغه حق تعالى نينك اوشتماخ لارينغا يولجى بولغاى اول عمل قيلغانلار بر كاتيندا بولغاى كيم حق تعالى بو كتابنى جمع قيلغان عاصى و جافى قولينى يرليقاغاى آمين يارب المعالمين .

كتابك آخرنده ورق ٢٢٢ ه ٢٢٢ بكتابى استنساخ ايدن ذات كنديسى يازييور:

«بو كتاب تمام بولدى تأريخ بتى يوز آلتميش بيردا شهر الله المبارك جمادى الاولى آيى نينك آلتينج كونيندا أردى كيم كتابتى قوشلوق وحتيند اتمام بولدى تقى بو كتاب‌نينك مصنفى مذكور يكشنبه كون دارالفنادين دارالبقاغه رحلت قيلدى اما بوكتابنى جمع قيلغوجى انداغ ايتوركيم «بوسوزنى كيم تكما بير سوز كم تفسيركا متعلق بولغاى اول سوز جمله‌سى امام جارالله العلامه رحمت‌الله عليه أوزى نينك كشاف دين نقل قيلدى تقى امام المعالى اسبيجابى رحمة‌الله عليه اوزى نينك تفسيرى دين نقل قيلدى تكما بير فصل اولينداكم پيغامبر عليه السلام حديثى دين روايت قيلدى بوكتاب آتى أيتلميش ترور ينا تقى أونكين حديث لار تقى اول مذكور كتاب لاردين نقل قيلميش ترور ينا اول كلمات علما و مشايخ بولغاى يا تقى انلارنينك حكايتى بولغاى انلارنينك جمله‌سى شيخ امام ابو طالب مكى رحمة‌الله عليه اوزى نينك قوت‌القلوب آتليغ كتابى نقل دين قيلدى تقى امام زين‌الائمة الفردوسى رحمة‌الله اوزى نينك مجتبى اتليغ كتابى دين نقل قيلدى هم ينا بوجتبى شرحى دين نقل قيلدى تقى امام واقدى عليه رحمة‌الله اوزى نينك مغازى اتليغ كتابى دين نقل قيلدى تقى امام محمد كاتب رحمة‌الله عليه

اوزی‌نینك مغازی‌اتلیغ کتابی نقل قیلدی اما بو کتابنی اوقیغانلاردین التماس اول تورکیم بو کتاب نی‌جمع قیلغان عاصی وجافی حقینغا نظر وعنایت قیلسالارتق انینك اوکوش یازوق لارین حق‌تعالی دین یرلیقا غولسالار بولغای کم انلارنینك دعاسی برکاتیندا حق تعالی آنی تموغ دین خلاص قیلسا تق سکیز اوجتاخ روزی قیلغای امین یارب‌العالمین .»

الکاتب العاصی الجافی الراجی الی رحمة ربه اللطیف علی ید عبدالضعیف النحیف‌الفقیر ملقب باسم محمد ابن‌محمد ابن خسرو الخوارزمی غفرالله لمن کتب ولمن نظر ولمن قرأولجمیع‌المؤمنین والمؤمینات‌آمین یارب‌العالمین . »

خوارزمده یازیلان بو کتاب صوکرا مصره کلمشدر. برنجی صحیفه‌ده « برسم‌الخزانة المقرالاشرف العال سیدی محمد ولدالمقام الشریف‌الملك الظاهر ابوسعید چقمق نصره‌الله » عباره‌سی، کتابك‌مصرده «امیرچقمق» (۱۴۳۷ ـ ۱۴۴۵) بك‌اوغلی «محمدبك» کتبخانه‌سنده بولوندیغنی کوستریبور. وعینی صحیفه‌ده غالبا تورکجه‌بی ویا شرق تورکجه‌سنی بیلمیه‌ن بریسی بو کتابی بر تفسیر کتابی ظن ایده‌رك یالدیزله « تفسیر ایات متفرقه من‌القران‌العظیم للشیخ الامام العالم ابی . . . مسعود البغوی » دیه یازمشدر . چونکه «نهج الفرادیس»ك اکثر فصل‌لرینك باشنده «امام بغوی»نك «مصابیح» نه اسناد واردر.

شو نقل ایتدیکمز صحیفه‌لردن کوریلیورکه بو کتاب ۷۶۱ سنه‌سی جمادی‌الاولی ٦ سنده یعنی ۱۳٦۰ سنه مارت ۲۵ چهارشنبه کونی خوارزم اهالیسندن «محمد بن‌محمد بن خسرو الخوارزمی» نامنده‌بری‌طرفندن یازیلمش و کتابك‌مؤلفی‌ده خوارزملی‌اولوب کتابك‌استنساخی تمام اولان کوندن اوچ‌کون اولکی پازار کونی یعنی۱۳٦۰ سنه‌سی‌مارتنك ۲۲ سنده وفات ایتمش اولیور .

کتابك مؤلفی کیمدر وکتابك شو یکی جامع نسخه‌سی خوارزملی بر ذات طرفندن یازیلمقله برابر نره‌ده یازیلمشدر؟ ایشته بومسئله‌لر براز ایضاح ایستر. اوزمان واوندن صوکرا آلتون‌اوردا مرکزی‌اولان«سرای»ده‌وخوارزم‌مرکزی اولان«اورکانج»ده یازیلان‌برچوق مکتب کتابلری، قرآن، صحاح جوهری ، کلستان سعدی ، مفصل زمخشری، مقدمة‌الادب نسخه‌لری استانبول کتبخانه‌لرنده موجوددر. اورکانج وسرای‌کاغدلری اولدقجه فرقلیدر . بوکا باقیلورسه «محمدبن‌محمدبن‌خسروالخوارزمی»نك بو کتابی خوارزمده یازدیغی آکلاشیلیر. یو ذات بو کتابی خوارزمده یازمش ایسه ومؤلف‌ده بو کتابك اتمامندن آنجاق اوچ کون مقدم وفات ایتمش ایسه، مؤلفك خوارزم‌ده وفات ایتدیکی معلوم اولور . مستنسخ غالبا مؤلفی شخصاً کوروب بیلمش، وبلکه‌ده مأخذلری‌حقنده اصل‌کتابده ذکر اولونمایان بعض

معلوماتی ده مؤلفك کندیسندن بالذات اوکرهنمشدر. بزم نسخه مزده مؤلفك اسمی یازیلمامشدر. کتابك باشنده حمد وصلواتدن صوکرا « یالاندن حدیث اویدوران یرینی جهنمده اماده قیلسون» روایتی کتیریلدکدن صوکرا مؤلف أو حدیثه تمسك ایدهرك پك موثوق منبعلردن قرق حدیث جمع ایتدیکنی، و اوحدیثلره موافق حکایهلر علاوه ایتدیکنی، وکتابك مألنی بابلرینی و کتابك اسمی ده «نهج الفرادیس» قویدیغنی سویلیور. بوندن صوکرا مؤلف کندیسنی « عاصی وجافی قول » دیه تسمیه ایدهرك کچیور.

«مرجانی»نك کوردیکی نسخه ده ایسه مؤلف اولماسی احتمالی اولان ایکی اسم ذکر ایدیلیور: کتابك باشنده حمد و صلواتدن صکره یالاندن حدیث اویدوران یرینی جهنمده « اماده قیلسون» عبارهسیله « بو کتاب کانهج الفرادیس دیو اسم قیلندی» [بزم نسخه ده « آت بیزدوك »] جملهسی آراسنده برده ایمدی « شیخنا وسیدنا . . . . محمد یسرا آه » اسمی ذکر اولونیور . استاذلرك تألیفلرینك نسخه اصلیهلرنده مؤلفك اسمی « قال العبد الفقیر » دیه یازیلیرکن کتاب مذکور استاذك طلبهلری و مخلصلری طرفندن استنساخ اولونورکن اسمی « قال الشیخ الامام » دیه یازیلق هروقت کوریلن عادتدر. بوجهتدن بوراده « شیخنا وسیدنا » عبارهسی « محمد شیخ » ك مؤلف اولارق قبول اولونمهسنه مقابل برمحذور تشکیل ایتمز. وبو جملهنك عربجه « امابعد فقال شیخنا وسیدنا » کبی ترکیبده مقابل اولارق « ایمدی شیخنا وسیدنا محمد شیخ ایتورلار کیم تقی بو کتابنی تورت باب اوزاقیلدوق » یاخود « ایمدی شیخنا وسیدنا محمد شیخ آیتورلار کیم بو کتاب کا نهج الفرادیس دیه اسم قیلندی» کبی برشی اولماسی ممکندر.

« یسراه » جملهسی « یسره الله » یعنی تنکری آنی زنکین قیلسون یاخود تنکری برایشده قولایلق ایتسون معنالریله برجملهٔ دعائیه ویاخوددہ « یسرا » براسم اولابیلور . بونکله برابر « شیخنا وسیدنا . . . محمد شیخ نینك توصیهسی ایلان یاخود امری بیرلان بو کتاب کانهج الفرادیس دیو اسم قیلندی » کبی برجمله اولابیلیر.

«مرجانی»نك کوردیکی نسخه نك آخرنده کی « ۷۵۹ سنهسی سرای شهرنده ایردی... قیلغوجی العالم الربانی ... محمود بن علی ... » قیدی نه یی افاده ایتدیکی ده مبهمدر . کتابك یازیلدیغی تاریخمی ؟ یاخود مذکور تاریخده سرای شهرنده «محمود بن علی» نامنده بر عالم وفات ایتمشمی ؟ یاخود مذکور شیخ استنساخ ایدن ذاته او تاریخده برشی سویلهمشمی ؟ یاخود «محمود بن علی» بوکتابی مذکور سنهده اورادہ تألیف ایتمشمی ؟

«مرجانی»نك کوردیکی نسخه‌ده بو جمله‌لر عین مرکبله، عین الله صره سطرلرده یازلمش می‌دی، یوقسه باشقه تورلو میدی؟ بو تلرك هپسی ترجمه مجهولدر. ع عزیز وزحیم بکلرك فرض ایتدیکی کبی ده اولابیلیر. او وقت بلکه عباره اصلنده «بو کتاب بتیلدی ... آیینینك ایکنجی کونیندا یبلغابیتی یوز اللیك توقوز داسرای شهرینده ایردی بو کتاب نی تصنیف قیلغوجی العالم الربانی محمود بن علی.... السرایی منشأ والبلغاری مولداً والکردری محتداً دور» کبی برشی اولمش اولابیلیر. بهمه حال بز بوزاده بو احتمالارك برینی تقویه ویا اثبات ایتمه یه قالقیشمیورز. نه اولورسه اولسون بو کتابك مؤلفی خوارزملی برذاتدر. لسانی خالص خوارزم تورکجه سیدر. بو تون روایتلری نقل ایتدیکی ذوات خوارزم، تورکستان، اسبیجاب علماسیدر. بردانه اولسون التون اوردا و بلغار طرفی علماسی فلان ذکر اولونمیور؛ حالبوکه خزر و بلغار حدودنده یازان «سلیمان بن داود السقسینی»نك «زهرة الریاض» نده هروقت بلغار عالمی «حامد بن أدریس البلغاری» ذکر اولونیور [طوپ قپو نسخه‌سی نومرو ۱۴۲۰]. اکر «محمود بن علی» مؤلف ایسه بونك ولادت اعتباریله بلغارلی اولماسی، اووقت سرای، خوارزم وسردریا طرفلرنده جوجی اولوسی مرکزنده یاشایان ذواتك مأموریت فلانلرله داهاشمالله کیرمه‌سی کبی مناسبتلرله اولور. ذاتاً آلتون اوردو وپایتختی اولان «سرای»ده کی علماً اکثریاً اصلاً تورکستانلی، خوارزملی، وبعضاً داغستانلی درلر. نتاکم باشقردستانده «چشمه» موقعنده ۷۴۲ده وفات ایدن «حاجی حسین ترکستانی» نام برامیر کبیرك قبری واردر [T. W. O. IV. 527]. ینه باشقردستانده «طامیان قاطای» مضافاتنده تورکستان علماسندن «رمضان اوشی» قبری واردر («باشقرد آیماغی» مجموعه‌سی، ۱۹۲۵ I.، صحیفه ۱۱۱)

«محمود بن علی السرایی»نك برجهتله منسوب اولدیغی «کرده‌ر» (کَرْدَر) خوارزمده «کهنه اورکنچ»ك شرقنده شیمدیکی «یکی قالا» ایله «چمبای» آراسنده اولمش اولان بویوك ومعروف برشهردر. اکر «محمود بن علی» مؤلف دکلسه، مرجانی نك کوردیکی سقط جمله‌ده کی «قیلغوجی» کلمه‌سی «کتابت قیلغوجی»، «هدیه قیلغوجی»، «شرح قیلغوجی» کبی بر عباره اولابیلیر. بهمه حال بو اثر خوارزم تورك لهجه سنده یازیلان ومؤلفی ۷۶۱ده خوارزمده وفات ایتمش اولان براثردر؛ ومؤلفك منشأ اعتباریله خوارزملی اولماسی ایجاب ایدر. «شیخ الاسلام محمد شیخ» اسمی کتابك مقدمه‌سنده مؤلف اسمی یازیلاجق یرده ذکر اولونیغندن، «نهج الفرادیس» کتابنك مؤلفی خوارزملی «محمد شیخ» نام برذات اولدیغی ترجیح ایدرسه کده،

« قيلغوچى » كلمه‌سنى « تصنيف قيلغوجى » ديه آكلامق داها مناسب اولديغندن، شيمديلك بو كتابك مؤلفى مقيد ومشروط اوله‌رق «محمود بن على السرايى الكردرى» ديه قبول ايدييورز.

«محمود بن على السرايى الكردرى» اسمنه داها دقيق مأخذلرده تصادف ايديلمدى ايسه‌ده، بو اسم « محمود السرايى » ، «محمود السراى الكلستانى» اسملريله مأخذلرده ذكر اولونان بعض ذواتى خاطر لاتيور . اولاً خوارزم علماسندن ٨٠١ده وفات ايدن « شيخ محمود بن عبدالله السرائى الكلستانى» واردر ، بوذات، قاهره‌ده كى حياتى مناسبتيله «العينى: عقد الجمان»ده و «طبقات الحنفيه للتميمى»ده و «ابن حجر العسقلانى»، «ابن تغرى بردى: المنهل الصافى»ده ذكر اولونيور.

مؤلفك معاصرى وخصمى اولان «عينى»، بوذاتك معايبندن ده بحث ايتمكله برابر عربى، فارسى وتوركى ده فصيح و صاحب تأليف اولديغنى اعتراف ايدييور. بوذات ازجمله «فرائض سراجيه»يى نظم ايتمش در؛ كاتب چلبى ده فرائض السراجيه شارح ومترجملرى ميانده «شيخ محمود»دن ده بحث ايديور. محمود السرايى يه عائد اولارق، عبدالقادر تميمى [طبقات، كوپريلى كتبخانه‌سى نسخه‌سى، نومرو ١١١٣، ورق ٣٣٢] بزه معلوم اولان عينى وابن حجر دن ماعدا بنجه مجهول اولان ديكر مؤلفلردن — «ابن حبيب» و «سخاوى»لردن ده — استفاده ايتمشدر. وهو هذا :

محمود بن عبدالله البدر ابوالثنا السرايى ثم القاهرى المعروف بالكلستانى لكونه كان فى ابتدأ امره يكثر الاشتغال والقرأة فى الكتاب المعروف بكلستان للسعدى الفاضل المشهور اشتغل اولا ببلده ثم بدار السلام بغداد ثم قدم الى دمشق واقام بها مدة ثم سافر الى مصر واتصل ببعض امرائها فولى ذلك الامير نيابة السلام فعاد معه اليها ودرس بالطاهرية والاسدية وتصدر بالجامع الاموى للاقراء ثم سافر الى مصر و درس بالشيخونية والصرغتمشية وغيرهما و ولى بعد ذلك كتابة السر و باشرها بحشمة ورياسة وكان يحكى عن نفسه اذ اصبح فى ذلك اليوم لايملك الدرهم الفرد فما امسى الا وعنده من الخيل والبغال والجمال والمماليك والملابس وغير ذلك مما يوصف كثيرة قال ابن حجر وكان احسن الخط جدا شارك فى النظم والنثر والفنون مع طيس وخفة قال العينى كان فاضلاً ذكياً فصيحاً بالعربى والفارسى والتركى ونظم السراجية فى الفرائض وكان فى رأسه خفة وطيس وعجلة وعجب ثم وصفه بخفة العقل والبخل المفرط وانه قاسى فى اول امره فقراً شديد افلما راس واثرى اسأل كل من احسن اليه وجمع مالا كثيراً لم ينتفع منه بشئ وبالغ العينى فى ذمه قال ابن حجر فى اثباته وليس كما قال فقد اثنى عليه ابن حبيب فى تاريخ والده ووصفه بالبراعة فى الفنون العلمية و قال السخاوى بعد نقله كلام ابن حجر هذا وليس فى كلام العينى مايمنع هذا بل هو متفق مع شيخنا فى المعنى والذى يقوله جامع هذا الطبقات ان كلام كل ممن ذكره فى حق الامر كلام عصرى متصف بما يكون بين الاقران عفى الله عنهم وكانت وفاته احدى وثمانمائة رحمه الله .

عينى بو محمود السرائى دن برقاچ يرده بحث ايدييور . (ولى الدين افندى كتبخانه‌سى ٢٣٩٥ و ٢٣٩٦ ده ٢٣ ، ٢٤ جلدلرده) . محمود السرايى اولجه شام و حلب ده امير الطنبغا الجوبانى و امير

قلمطای الداوادارى نزدنده اولمش صکره برقوق شامه کلدیکی وقت امیر تیموردن اویغور یازیسیله تورکجه مکتوب کلمش بو مکتوبی یالکز محمودسرایی اوقویه‌بیلمش . بر قوق بوذاتی اولجه‌ده بیلور وسومزمش. حتی سلطانك مذکورمکتوبی اوقومق ایچون دعوت ایتدیکنده بیله قورقارق کیتمشکن صنعت وهنرینی کوردکدن صکره سلطان بوکا احترام ایتمش وحتی کندیسنه کاتب‌السر تعیین ایتمش . «ابن‌تکری بردی»ایسه بوندن«النجوم‌الزاهره» (دارالفنون‌یازمه‌نسخه‌سی،۳۴۹۷، لد۷ ، ص۲۵۲) و«المنهل الصافی» (نورعثمانیه، نومرو۳۴۲۸، ورق۴۰۹) ده بحث ایدییور و«العینی»نك سوزلرینی جرح ایدییور: (محمود بن عبدالله العلامه بدرالدین الکلستانی السرایی الحنفی کاتب‌السر .... قلت لایسمع کلام‌العینی‌منه‌لانه کان‌بینهما شنان وکان الکلستانی من‌الافراد البارعین المفوهین‌الفصحا رحمه‌الله ونسبته بالکلستانی لانه کان فی مبدأ امره یقرأ کتاب الکلستان للسعدی‌العجمی‌الشاعر . وسرای مدینة من مدن‌الدشت).

«ابن‌حجر» ایسه [انبأالغمر، کوپریلی کتبخانه‌سی، نومرو ۱۰۰۵ ، ورق۱۵۸ ـ ۱۵۹ سنه ۸۰۱ واقعه‌لرنده] بونی ینه « محمد بن عبدالله‌البکلستانی السرایی هوبدرالدین » دییه تسمیه و۱۳۹۹ کانون‌ثانی ۱۸ده وفات ایتدیکنی قید ایدییور: (قال‌لماسارالسلطان الی‌حلب احتج الی من یقرأ له کتاباً بالترکی قال وقرأ علیه من الکنك (یعنی تیمرلنك) فلم یجد من یقرأه فاستدعی‌به وکان قد صحبه فی‌الطریق فقرأه وکتب الجواب فاجازله فامرأن یکون له صحبة مع صحبة قلمطای فلما انفقت بدرالدین ابن‌فضل‌الله ولاه مکانه فباشرالوظیفة و مات عاشر جمادی‌الاولی). مراد افندی بو ذات حقنده تمیمی‌نك معلوماتی اختصاراً نقل ایله اکتفا ایتمشدر [تلفیق II ۳۸] .

آلتون‌اورداده « سرای کلستانی» شهری ذکر اولوندیغندن (X.v.O .XVIII.53- 65. ومستفادالاخبار I. ۸۸) مذکورمحمودالسرایی‌نك شو « سرای‌کلستان » ه منسوب اولدیغنی تخمین ایتمك‌ده پك‌ممکن کوریلیورسه‌ده، زیرده بیان ایده‌جکمز وجهله‌مصر وشام مؤلفلرینك افاده‌لری‌ده دوغرو اولابیلیر . بو ذاتك عینی اولمق احتمالی اولان دیکر بر«محمودالسرایی» واردر. اوذاتك کندی الیله خوارزمده «امیرقوطلوغ تیمور»ك «مدرسه بیضاً شهابیه»سنده ۷۳۸ غرهٔ شعبان‌نده یازوب اتمام ایتدیکی بر «مقدمةالادب» نسخه‌سی داماد ابراهیم پاشا کتبخانه‌سنده ۱۱۴۹ نومروده موجوددر. اوراده بوذات « اضعف‌عبادالله‌محمود بن‌یوسف السرایی الکاتب اصلح‌الله شأنه» دیه انما ایتمش . مذکور کتابك حاشیه‌سنده برچوق قیودات وار. ازجمله « روز پنجشنبه هفتم شوال درسرای ایلچی خاتون .... امیرمحمود آمد روزچهارشنبه‌رو بانه‌شد تاریخ سنه ۷۵۲ » . بوقید اکر مؤلفه عائدایسه، بوذاتك مذکور

تاریخده سرای شهرینه « ایلچی خاتون » (احتمال « ایلچیٔ خاتون تورابیك » یعنی خوارزم حکمدارینك خاتونی مشهور تورابیك خاتمك ایلچیسی) صفتیله کلمش اولدیغنی کوستریر وشامده فراری وضعیتده اولان مؤلف احتمال بردی بك خانك وفاتی متعاقب آلتون اوردادہ وقوع بولان اغتشاشلر نتیجه‌سنده وطنی ترك ایتمك مجبوریتنده قالمش اولابیلیر . مذکور نسخه‌نك باش طرفنده « کبار علماء خوارزم‌دن محمد الکاتب الشهیر بسرایی مدرسة شهابیه‌ده عصر وزمان مؤلفده قرأت اولونان نسخهٔ جلیله‌در » قیدی وار.

مذکور «مقدمة الادب» ك بشیر آغا کتبخانه‌سنده ۶۴۸ نومروده محفوظ وخوارزملی « احمد بن محمد المدعو بشمس الخیوقی الکبروی» طرفندن ۷۹۷ ربیع الاول‌نده مصرده «خانقاه یونسیه» ده یازیلش اولان نسخه‌سنك متعدد یرلرنده استطراداً «محمود السرایی» ذکر اولونیور. کتابك اخرنده « کاتب السر محمود السرائی الکلستانی » نك نائب الاسکندریه «ابن مغلطای» نامنه یازدیغی مدحیه‌سی دیه عربجه برمدحنامه موجود اولدیغی کبی، قسم ثانی نك آخرنده‌ده «الفاضل العلامه بدر الدین محمود السرایی یمدح شیخ المقامات الشیخ زین الدین مقبل» دیه بر شعری نقل ایدیلمکده‌در. صوکرا دیکر بر یرده (نسخه‌نك ورقلری نومروسزدر) شمس الخیوقی الخوارزمی کندیسی محمود نامنده بریسندن آلدیغی برمکتوب مناسبتیله مسرتی بیان ایدن برشعرینی یازیور: (وکنت خزینا من فراق ووحشة * وهجر حبیب کامل الحسن کالبدر). «بدر» ه تشبیه ایدیلن بو «بدر الدین محمود السرایی ابو الثنأ السرایی الکلسنانی الکاتب»، البته، حقنده «عینی، ابن تغری بردی، ابن حجر، تمیمی» لرك معلوماتی نقل ایتدیکمز «محمود بن عبدالله البدر» ویاخود «بدر الدین ابو الثنأ السرایی الکلستانی» نك عینیدر . اکر «محمود بن عبدالله السرائی الکلستانی ثم القاهری» ایله «محمود بن یوسف السرائی الکاتب الکلستانی ثم القاهری» عین ذات ایسه ، «مقدمة الادب» کتابنی بوذات اولجه «اورکانج» ده مدرسهٔ شهابیه‌ده تحصیل‌ده ویامعلم لکده ویاخود داها اووقع بیله «الکاتب» لقبنه لایق بر « میرزالق » کی مأموریتده اولدیغی وقت یازمش اولابیلیر . بنجه « محمود بن یوسف الخوارزمی السرایی الکاتب» ایله «محمود بن عبدالله الخوارزمی السرایی الکاتب» ایکیسی برذات اولور. مؤلفك کندیسی «محمود بدر الدین، ابو الثنا» کبی اسملری طاشیدیغی کبی، پدری ده، «عبدالله یوسف» تسمیه اولونابیلیر. مرجانی نك «نهج الفرادیس» نسخه‌سی اوزرنده اسمی یازیلق مناسبتیله قیدایتدیکی و « رحیم ـ عزیز» بکلرکده «نهج الفرادیس» مؤلفی اولارق قبول ایتدکلری «محمود بن علی السرایی البلغاری الکردری » ایسه باشقه برذات اولسه کرکدر. بونکله برابر

۷۶۱ سنه‌سی خوارزمده یازیلان براثرك (یعنی شیمدیکی یکی جامع نسخه‌سنك) ملك الظاهر برقوقك «کندیسنه تورکجه اثرلر اوقومق ایچون» جلب ایتدیکی «محمود بن عبدالله السرایی» کی برذات طرفندن خوارزمدن مصره کتیریلدکدن صوکرا ملك الظاهر چقمقك اوغلی نك کتبخانه‌سنه دوشمش اولا بیله جکی خاطره کلیور. یعنی «محمود بن عبدالله الخوارزمی السرایی» نك نهج الفرادیسه مناسبتی ظنمجه ایشته اوقادار در .

موضوع بحث اولان محمود بن عبدالله السرائی نك «سرای کلستانی» تسمیه اولونمه‌سنك سببی یعنی «کلستان سعدی» یی چوق اوقومق حسبیله بویله تسمیه اولوندیغنی یوقاریده ذکر ایتدك ؛ بو مناسبتله دیکر برمسئله خاطره کلیور : هولانداده لایدن آقاده میسی کتبخانه‌سنده «کتاب کلستان بالترکی» نام اثر وکونمقده‌در (R. P. A. Dozy, Catalogue Codicum orientalium TI. N 355). بو کتابی مصرده یاشایان آلتون اوردالی «سیف السرایی» اسمنده برتورك ۹۷۳ (= ۱۳۹۱) شیخ سعدی نك کلستاننده ترجمه ایده‌رك تالیف ایتمشدر . بویوك برجلد اولان بواثره مؤلف کندی شعرلرینده علاوه ایتمش ایمش. آلتون اوردادن کله‌رك مصرده اقامت ایدن و «سلطان برقوق» زمانننده کلستانی تورکجه یه ترجمه ایدن بو «سیف السرایی» نك ده « محمود بن عبدالله السرائی » یه مناسبتی اولا بیلمه‌سی و « سیف » اسمنك ده « بدر » اسمی کبی دیکر برلقبی اولماسی احتمالنی ایلری سورمك ممکندر . لکن محمود بن عبدالله نك بویله « سیف » لقبی ده اولدیغنه دائر مأخذلرده بر اشارت اولمادیغی کبی ، مذکور اثرك نسخه‌سی ده منظورمز اولمادیغندن ، بو « سیف سرایی » یی آیری بر ذات اولارق قبول ایتمك مجبوریتنده‌یز . ذاتاً اوزمانده دشت قبجاقده خدمت ایدوب صوکرا مصره کله‌ن خوارزملیلر (« سرایی ـ خوارزمی » لر) یاخود مطلق « سرایی » نسبتنی طاشیانلر اودورده مصرده چوق اولمشدر. «مقدمة الادب» ك «شمس خیوقی» طرفندن یازیلان نسخه‌سنده « ابراهیم شیخ سرایی » اسملی برذاتك شعری کتیریلیور. اوذات دیکر مأخذلرده ده ذکر اولونیور. وندن باشقه « طبقات تمیمی » ودیکر مأخذلرده « شیخ احمد بن ابی یزید السرایی، شیخ محمود بن قطلوشاه السرایی» کبی فاضل ذوات ذکر اولونمقده وبونلرك ده عربی، فارسی وتورکی کوزل بیلدکاری ویاخوده بولسانلرله اثرلر یازدقلری سویله نمکده‌در .

«مرجانی» ده «نهج الفرادیس» ك مؤلفی صفتیله قید ایدیلمك مناسبتیله شیمدی بوراده موضوع بحث ایتدیکمز « محمود بن علی السرایی البلغاری الکردری » ، « محمود بن عبدالله

(یاخود یوسف) الخوارزمی السرایی» دن باشقه برذات ایسه‌ده، هرایکیسی‌نك‌ده خوارزملی اولماسی، خوارزم ایله دشت قپچاقك مدنی مناسباتی وبالخاصه تورك مدنیتی تاریخنده خوارزمك رولنی اوکره‌نمك اعتباریله مهمدر. «محمود بن علی» نك خوارزملی اولماسندن باشقا آیریجه «کرده‌ر»ه منسوب بولونماسی‌ده پك‌مهمدر. واقعا خوارزمك‌علم ومدنیت‌تاریخنده «کرده‌ر» پك مهم یرطوتیور: شمس‌الائمه‌الکردری (وف . ٦٤٢)، آنك ابن‌اختی بدرالدین‌محمدبن محمودالکردری (و ف . ٦٥١)، تاج‌الدین‌الکردری، ابراهیم بن‌حسن‌الکردری، شیخ محمد بن ابراهیم‌الکردری، عبدالغفور بن‌لقمان بن محمد شرف القضاة تاج‌الدین ابوالمفاخر الکردری، محمدبن‌شهاب بن یوسف‌الکردری واوغلی‌صاحب‌البزازیه محمدبن‌محمدالکردری (و ف . ٨٢٧)، رشیدالدین اسماعیل بن محمود بن محمدالکردری (صاحب مفاتیح‌الاقفال الذی فرغ منه‌فی‌خوارزم ٧٧١). «کرده‌ری» بوکون‌ده‌بویوك برتورك (قازاق ـ قیرغیز «کچی‌جوز») قبیله‌سیدر. مذکور قبیله‌نك اسمی ایله اسکی «کرده‌ر» اسمنك بر اولدیغنی داها مستشرق «لیرخ» سویله‌مشدر.

بو شهرك‌اسمنی «بارتولد» بوتون‌اثرلرنده «کوردیر» قیدایدییور؛ لکن «معجم‌البلدان»ده کردر ماده‌سنده «بفتح اوله ثم السکون ودال مفتوحة ورأ»دیه ضبط ایدیلدیکی کبی طبقات کتابلرنده (مثلاً الفوائد البهیه فی طبقات الحنفیه، لعبدالحی اللکنوی صحیفه ١١٨: کردر علی وزن جعفر قریة بخوارزم)ده، کرده‌رك کندیسنه منسوب‌عالملرك کندی أللریله‌یازیلوب نسخه‌لری‌استانبول کتبخانه‌لرنده محفوظ اولان‌اثرلرنده‌ده «کرده‌ر» دیه‌قیداولنمشدر. کرده‌ر اهالیسی پك اسکیدن بری مدنی برقوم اولدقلرندن بدوی تورکلردن آیری بر قوم حساب اولونیور. ١١٠ سنهٔ هجریده بونلر عربلره عصیان ایتدکلری‌وقت تورکلره (تورك‌خاقانی قوتلرینه ویاخود صحراوی اوغوزلره) مراجعت ایتدیلر؛ عربلر تورکلری اورادن دفع ایده‌بیلدکلری أثناده: «تورکلری»، «کرده‌ر اهلی» ندن‌قوغدق دییورلر. قال‌عرفجة‌الدارمی

ونحن کفینا اهل مرو وغیرهم ونحن نفیناالترك عن‌اهل کردر

(طبری، طبع مصر، VIII ٢٠٣). بونلرك لسانی‌ده خوارزمی اولمامقله برابر دیکر تورکلرك لساننده فرقی‌اولدیغی‌سویله‌نیور: یاقوت «معجم‌البلدان»ده بونلردن‌بحث‌ایدرکن (طبع مصر، VII ٢٣٦) «کردرهی ناحیة من‌نواحی خوارزم ومایتا خمها من نواحی الترك‌لهم لسان لیس خوارزمیا ولاترکیا و فی ناحیتهم عده‌قری ولهم‌اموال ومواش الا انهم

اولیاالانفس کذا ذکرلی ابن‌قسام‌الحلبی » دییور. بو عباره‌ده « ولاترکیا » کلمه‌سندن، بونلرك لسانی تورکجه‌نك خوارزم وخراسانده معروف‌اولان لهجه‌سنه‌باشقه برلهجه‌اولدیغنی آکلامق ایجاب ایدر . یوقسه، کرده منسوب ذواتك اسملرنده، یاقوت دورندن یعنی اون‌اوچنجی عصرباشندن داها پك‌چوق اول، تورکجه اسملره تصادف اولونیور . بونکله برابر کرده‌ر واطرافی اسکی روایتلرده افسانوی تورك پادشاهلرینك اساس مرکزلرندن حتی خزینه ودفائن‌محافظه ایتدکلری نقطه‌لری اولمق‌اوزره کوستریلیور (یاقوت مذکورصحیفه: «ووجدت فی اخبارالفرس ان افراسیاب ملك‌الترك دفن کنوزه وخزائنه فی وسط‌البحر الذی بناحیة خوارزم فوق کردر فلم یعثر علیه احد حتی کان زمن ابرویز بن‌هرمز فکان هوالذی ظفر بتلك‌الکنوز فنقل الیه فی‌اثنتی عشرة سنة فی کل شهر یرد علیه عشر بغال موقرة واکثر ذلك‌الجواهر وصفائح‌الذهب الابریز) .

طبقات کتابلرینه نظراً کرده‌ردن اکثر حقوق ، فقه عالملری ظهور ایتمش وبونلرك نزدنده‌ده علی‌الاکثر تورك علماسی یتیشمشدر (مثلا حسام‌الدین السغناقی، شمس‌الائمه محمد بن عبدالکریم الترکستانی وغیرلر) . کرده‌ر عالملرندن «محمدالبزاری الکردری»صاحب الفتاوی‌البزازیه (و ف . ٨٢٧) آلتون اوردا پایتختی سرای واسترخانده تدریسله مشغول اولمش‌اولوب،اوچ لسانده(عرب،فارس،تورك)فصیح یازدیغی مرویدر. شمس‌الائمة‌الکردری وحافظ‌محمدالبزاری الکردری‌لر ایسه کرده‌ر ولایتنده‌کی « به‌راتکین » قصبه‌سندندرلر[١].

---

[١] حافظ‌الدین بزازی‌نك «فتاوا»سی و«مناقب‌الامام‌الاعظم»ی بوتون عالم اسلامجه مقبول‌ودفعاتله طبع اولونمش اولدیغی‌کبی، ترجمهٔ حالنه‌عائد معلوماتده‌داکثر طبقات کتابلرنده‌تصادف اولونیور؛ لکن بعض طبقات کتابلرنده (مثلا‌الفوائد البهیه لعبدالحی‌اللکنوی ، طبع قزان ١٩٠٣ ، صحیفه ٢٣١) بونك نسبتلرندن بری اولان « برتیقینی » ، « براتیقینی » کلمه‌سی « بریقینی » شکلنده یازیلدور . استانبول کتبخانه‌لرنده‌کی‌طبقات‌حنفیه کتابلرینك اکثریسنده (مثلا،الجواهرالمضیئه‌لعبدالقادرالبغدادی، خالص‌افندی کتبخانه‌سی، نومرو٧٤٦٣، ورق ٤ ب؛ ومصطفی عاشرافندی، نومرو ٢٤٨، ورقلری نومروسز) «شمس‌الائمة محمدبن عبدالستارالکردری»نك نسبتی پك‌واضح اولەرق «البراتیقینی» یاخود « البراتیغینی» یازیلمشدر. بو اسم‌ده، اسطخری (صحیفه ٣٠٣) وابن حوقل (صحیفه ٣٠٣ ـ ٣٠٤)ده آمودریانك شرقنده‌کی اوغوزلرله تجارت مرکزی وبو خصوصده غرب طرفنده « کرکانج » ه مقابل طوتولان قصبه‌نك اسمیدر . مقدسی (صحیفه ٢٨٨) نك داها تفصیللی تعریفندن بوقصبه‌نك شیمدیکی چمبای مضافاتنده قوشخانه طاغی قربنده اولدیغی تعین ایدییور . اسکی عرب جغرافیونسده بو قصبه «فراتکین، براتکین» یازیلیور؛ صوکرا « براتیغین، براتیقین» شکللرنده‌ده یازیلمشدر (تاج‌التراجم، ابن قطلوبغانك ویانه نسخه‌سی علاوه‌سنده: « الکردری نسبة‌الی‌الجدالمنتسب‌الیه البراقغینی‌من‌اهل‌براقغین‌قصبه من‌قصبات کردر من اهل‌جرجانیة خوارزم» دینلمشدر (G. Flugel نشری، ص ١٣٦).

بو قصبه‌ده اوائل اسلامدن بری بر مدنی تورك قصبه‌سی اولمق اوزره معلومدر .

دولتشاهك تذكرة الشعراسنده [١] « علی شیرنوایی » ترجمهٔ حالنده (براون نشری، صحیفه ٤٩٥) علی شیری مدح ایدركن :

ترکی‌ین کوروب قیلورلار ایردی ترك و توبه‌هم ٭ کر تیریك بولسالار ایردی لطفی برلن کردری
با وجود فارسی درجنب شعرکاملش ٭ چیست اشعار ظهیر و کیست باری انوری

دنیله‌رك تورك شعراسندن «لطفی» ایله «که‌رده‌ری» فارسی ده ظهیر فاریابی و حکیم انوری یه مقابل تورك ادبیاتنك دیلده مثال طوتیله جق ارکانی اوله‌رق کوستریلیور [یعنی: نوایی اوقدر فصیح تورکی یازییورکه حتی ا کر تورك شاعرلری « لطفی » و « که‌رده‌ری » بر حیات اولا ایدیلر تورکجه یازماقدن توبه ایدردیلر] . تاج‌الدین الکردری‌نك ٧٠٩ ده تألیف ایتدیکی عربجه - فارسی «السامی فی‌الاسامی» نام لغتنده‌ده، زمخشری‌نك «مقدمة‌الادب» ی طرزنده، فارسی ایله برابر بعضاً تورکی افاده‌لره تصادف اولونیور؛ مثلا (ولی‌الدین افندی، نومرو ٣١٥٣) ده تورکجه سنه‌لرك درت فصله تقسیمی و اسامیسی کوستریلمشدر . شیمدی بزم موضوع بحثمز اولان « مؤلف » (؟) «محمود بن علی السرایی الکردری»ده ایشته بو « کردری لرسلسله‌سی» نده یکی برذات اولیور .

کتابك باب و فصللری بر وجه آتیدر :

١ اولق باب پیغامبریموز ع . نونك فضایلی ایچیندا ترور .

٢ : اولق فصل پیغامبر ع . نونك فضایلی ایچیندا ترور . ٣ ب ایکینج فصل پیغامبر ع . قا وحی کلماك نینك بیانی ایچیندا ترور .

٥ : اوچینج فصل پیغامبر ع . تقی یارانلاری بیرلا اسلام اولیندا امکانکان لاری نینك بیانی ایچیند اترور . ٩ ب : تورتینج فصل پیغامبر ع . مکه‌دین مدینه‌کا قاچماق بیانی ایچیند اترور . ١٤ به : آلتینج فصل پیغامبر ع . مکه کا کیرما کی نینك بیانی ترور . ١٧ به : یتشینج فصل پیغامبر ع. معجزاتی نینك بیانی ایچیندا ترور .

٢٦ ب : یتینج فصل پیغامبرنینك ع م معراجی نینك بیانی ایچیندا ترور .

٣٠ ب : سکسینج فصل اوجماغ قاتقی تموغقا تفرج قیلماق نینك بیانی ترور .

٣٤ ب : تقسنج فصل پیغامبر ع . حنین داغزات قیلماق نینك بیانی ترور .

٣٩ به : اونینج فصل پیغامبر ع . وفاتی نینك بیانی ایچیندا ترور .

II ایکینج باب خلفأ راشدین تقی اهل بیت تقی تورت امام فضائلی نینك بیانی ایچیند اترور .

٤٦ به : اولق فصل ابوبکر رضه نونك بیانی ایچیندا ترور. ٥٢ به ایکینج فصل عمر رضه نونك

[١] دولتشاهده‌کی بو قیدی کوپریلی زاده فؤاد بك کوستردی .

فضایلی‌نینك بیانی ایچیندا ترور . ٦۲ ب : اوچینج فصل عثمان رضه‌نینك ؛ ٦۹ ه تورتینجی فصل علی رضه ؛ ۷۸ ب بیشنج فصل فاطمه رضه ؛ ۸٤ ب التنج فصل حسن و حسین رضه ؛ ۹۳ ه یتینج فصل امام اعظم ابو حنیفه ؛ ۹۹ ب : سکسینج فصل امام شافعی ؛ ۱۰۳ ه تقسینج فصل امام مالك ، ۱۱۰ ه : اونینج فصل امام احمد حنبل فضائلی‌نینك بیانی ایچیندا ترور .

III اوچینج باب حق تعالی حضرتینگا یغونغو عمللار بیانی ایچیندا ترور .

۱۱۵ ، اولق فصل .... ۱۲۰ ب ایکینج فصل نماز فضایلی ؛ ۱۲۵ ه اوچینج فصل زکوة تق صدقه فضایلی ؛ ۱۳۰ ه تورتینج فصل روزه ؛ ۱۳۵ ه بیشینج فصل حج و عمره فضایلی ؛ ۱٤۱ ب التینج فصل اتا اناقا خدمت قیلماق فضائلی ؛ ۱٤۷ ه : یتینج فصل حلال یاك فضائلی ؛ ۱۵۲ ه سکسینج فصل امر معروف تق نهی منکر فضایلی ؛ ۱۵٦ ب : تقسینج فصل تون کون تیزماك (قیام‌الیوم واللیلة) فضائلی : ۱٦۲ ه : اونینج فصل صبر و رضا فضائلی بیانی‌ایچیندا ترور .

IV تورتینج باب حق‌تعالی حضرتی دین یراتغویغوز عمللار بیانی ایچیندا ترور . ۱٦۷ ب : اولق فصل ناحق قان توکمك‌نینك آفتی ؛ ۱۷۳ ب : ایکینج فصل زنا قیلماق افتی ؛ ۱۸۱ ب : اوچینج فصل خمر ایچماك آفتی ؛ ۱۸٦ ه تورتینج فصل تکبر قیلماق افتی ؛ ۱۹۰ ب : بیشینج فصل یلغان تق غیبت ؛ ۱۹۵ ب : التنج فصل دنیا سفماك ؛ ۲۰۰ ب : یتینج فصل ریا وسمعه ؛ ۲۰٦ ه : سکسینج فصل کینه و حسد ؛ ۲۱۱ ب : تقسینج فصل غرور و غفلت ؛ ۲۱۷ ه‌ـ۲۲۲ ه اونینج فصل اوزاق اومینج توتماق (طول امل) آفتی‌نینك بیانی ایچیندا ترور .

مستنسخ «محمد بن‌خسروخوارزمی»نك دیدیکی کبی مؤلف بو فرق فصللدن هربرینك باشنده برده حدیث نقل ایتمش .

I نجی باب فصل ۱ ، ۵ ، ٦ ، ۷ ، ۸ ، ۱۰ و II ۲ ، ۸ ، IV ۱ ، ٤ ، ۷ ، ۹ده کی حدیث‌لر « امام بغوی‌نینك مصابیح‌السنة »سندن، I ٤ ، II ۹ ، III ۵ « امام ابوالعلاءالاو شی‌نینك نصاب‌الاخبار » ندن ؛ III ٤ ، ۱۰ ، IV ٦ ، ۷ « امام‌ابواللیث السمرقندی‌نینك تنبیه‌الغافلین » ندن ؛ II ٤ ، III ۹ «امام ابو مسلم نیسابوری نینك صحیح» ندن ؛ II ٦ ، IV ۲ « امام اسماعیل بخاری‌نینك صحیح » ندن ؛ I ، ۲ و II ۱ ، ۷ « امام صغانی‌نینك مشارق‌الانوار » ندن ؛ III ۱ ، ٦ ، ۷ » امام غزالی‌نینك احیاءالعلوم » ندن؛ IV ۵ «امام ابو عیسی ترمذی‌نینك جامع اتلیغ کتابی » ندن ؛ I ۳ « امام ابوالمعالی محمد اسبیجابی نینك تفسیری » ندن؛ II ۸، IV ۳ « امام محمد شرویه‌نینك کنزالاخبار» ندن؛ II ٦ III ۳ «امام‌قاضی‌أیدی ابو عبدالله‌القضاعی‌نینك شهاب‌الاخبار اتلیغ کتابی » ندن ؛ II ۱۰ « امام عبدالله سرخسی نینك مواقیت اتلیغ‌کتابی » دن؛ IV ۹ « امام سفیان بن مهدی‌نینك مسندانس اتلیغ کتابی » دن نقل اولنمشدر . مؤلف بوندن‌باشقه هر فصل ایچنده‌کی وعظ ونصیحتلرنده متعدد مؤلفلرك آثارندن متعدد حکایه‌لر نقل‌ایدییور . وبونلردن، مؤلفك‌متعدد

ومختلف آثار اسلامیه ایله اشنا اولدیغی کوریلیور . بونکله برابر، بو کتاب او قدر تورك روحنه اویغون تصنیف ایدیلمش که، هیچ بر برده مغلق روایت بولونمادیغی کبی، مثاللرده، خارق العاده لکدن پك اوزاق اولوب دائما ساده وحیاته یاقین عملی شیلردر. بوجهتدن، اسلام مملکتی نك مختلف نقطه لرنده تألیف اولونان آثاردن استفاده ایدیلهرك یازیلان بواثرك، شهر وصحرا تورکلری طرفندن پك بکنیلهرك اوقونمش اولدیغنده شبهه یوقدر. ذاتاً مؤلف داها برحیات ایکن کتابنك ایدل حوضه سنده استنساخ اولونمش اولدیغنی کوریبورز .

کتابك لسانی اسکی ادبی تورك دیلی اولمغله برابر خوارزم تورك لهجه سنده یازیلمشدر. مؤلف دائما ادبی تورکجه (« کاشغری تیل» : «ترکیة الخاقانیة ») ده « یـ » استعمال اولونان یرلرده « یـ » یازیبورسه ده حرکه لری دائما خوارزم تلفظینه کوره وضع ایدییور. بوندن مثلا ادبی تورکجه ده « ایو ، تیدی، تیب ، ایکی ، بیش ، یتی ، ایلیك ، کیسار ، کیچا، ایش، ایشیتی، یچا، بیردی، ایردی، ایرکان، ایرمیش» شکللرنده یازیلان کلهلرك هجری سکزنجی عصر خوارزم تورکلری لسانینده شو کونکی خوارزم خیوه شهر تورکلری لهجه سنده اولدیغی کبی آچیق « ه » ایله (هۏ ، هدی ، هپ ، هکی ، هش ، هتی ، هلیك ، هسهر ، هچه ، هش ، هشیتی ، هجه ، هردی ، هردی ، هرکان ، هرمیش » تلفظ اولونمش اولدیغی کورولیور. مؤلف بویله کلهلری ادبی لهجه املاسنه موافقتاً « یـ » ایله یازیبور؛ فقط محلی تلفظه کوره « ه » یرینه حرکه فتحه قویارق بوصورتله أیو ، تیدی ، تیب ، أیکی ، بیش ، یتی ، ایلیك ، کیسار ، کیچا ، ایش ، أیشیتی ، ینچا ، بیردی ، أیردی ، أیرکان ، أیرمیش یازیبور .

دیمك او زمانده ده تورکجه ی ادبی ـ عنعنوی املا ایله یازارلر، لکن محلی شیوه یه کوره اوقورلر وحرکه لرلردی. «نهج الفرادیس» ده، دیکر اسکی تورکجه کتابلرده و «دیوان لغات الترك» ده تصادف اولونمایان لغتلر وار . بویله کلهلردن خوارزمده یازیلان زمخشری لغتنده و ربغوزی لرده تصادف اولونانلریله برابر اونلرده تصادف اولوندیغنی خاطرلایه مادقلرم ده چوقدر. تماماً باشدن آشاغی خوارزملی برذات طرفندن، باشدن باشه خوارزم تلفظنه کوره حرکه ایله یازیلش ، وحرکه لری ده عصری «فونه تیك» قواعدینه توافق ایده جك صورتده اعتنا ایله قید اولونمش وعین زمانده لغت جهتندن بوکونه قدر مجهول قالان پك چوق لغتلری ده

حاوی اولان بو ٤٤٤ صحیفه‌لك بویوك اثر ، تورك لسانی تاریخی نقطه‌سندن غایت مهم بر وثیقه‌در. مع‌مافیه ، مؤلف ویاخود مستنسخ ، کتابك حرکه‌سنده محلی تلفظه پك رعایت ایتمکله برابر عمومی ادبی تورکجه یعنی «خاقانیه تورکجه» سنك املا قاعده‌لرینه پك‌ده رعایت یتمه‌مشدرکه ، ایشته بو جهت کتابك تورك لسانیات تاریخی آبده‌سی اولمق اعتباریله قیمتنی داها زیاده‌لشدیریور . انوخرانیق برلسانله یازیلان اثرده بویله بر « املا اطرادسزلغی » و «محلی تلفظه کوره یازیلان حرکه»، بزم کتابمزه، اوزمانکی خوارزم تورکجه‌سنك «اسکی ادبی تورکجه» وصوکراکی «چغتایجه» ایله مناسبتی مسئله‌لرینی حل‌ایتمك ایچون الکمهم‌وثیقه صفتنی ویریور . اثرك بویله برقیمتی یالکز فوتوغراف اصولیله تماماً نشری تقدیرنده توضح ایده‌جکدر . شیمدیلك نمونه ایچون برقاچ صحیفه فوتوغراف علاوه‌سیله‌اکتفا ایده‌جکز .



أرسا قبوغنى دفى ايدى ... يرس ... ارسام بوايكا بيرسام تيدى ... فه حيقتي

تقى دستور بيردى ارسا عمر تقى من ايكا كو اول أيفكا كيردوكل عمر رضى الله عنه ايدى اى ضعيفه جفتونكا رمو اول

ضعيفه ايدى جفتوم وفاتى بولوب تورور بوناره سيده لار يتيم قالوب تورور لار ينجا كون بولدى من تقى بوناره

سيده لار هيچ طعام تماديز تورور ميز بولماسا بو كيجا قارز استيم بو اوغلان لارنى اقوتماق اوچون قارز اغا

سف يكيشتيم هيچ نارسا يوق سف دين اولكين بوناره سيده لار ... يغلار كيم آش تقى موشماديز تب من تقى

متحير بولوب تورور من كيم سيز لار آوازقيلر سلكيز تيدى ارسا عمر رضى الله عنه يغلا بو بشلادى بو اوغلان لار

يغلار عمر تقى يغلار ايدين سونكل عمر رضى الله عنه ايدى اى ضعيفه بو اوتونكنى سوندوروب اكيل من سنكا طعام

كلتورايين تيدى تقى بيز ايكا كو حيقتوق عمر رضى الله عنه بيت اطلاديز بيز تغار ... اون بوتون تقى مبارك

ارقا سنغا كو تاردى من ايديم يا امير المومنين منكا بيرسا يكيز من تقى كو تورسام تيدى ارسا منكا ايدى يارى يك

اگر قيامت كون بولسا امتا وسدقنا حق تبارك وتعالى سوال قيلسا كيم يا عمر سن خليفه اردينكل تقى مدينه

واجيدا ناره سيده اولكسوز لار ينجا كوزدين يارواخليق زحمتى دين توقى لار تقى سن انلاردين خبر بنكل بولمادى تيب

بو آل قيلسا جواب منكا كلور سنكا كلمار انداغ ارسا بو اينى بنكل تقى زحمتى نى تقى مشقتى نى من كو تورايين بولغانى كيم

حق تعالى مسلمين نى كجورگانى تيدى تقى منكا بيرماديزى كو تورو بردى تقى اول ضعيفه ايشنكا كيردوكل دركال

عمر رضى الله عنه بولا مق قلدى تقى قارغا نغا لمكيشتى تقى او تنى اوزى اورارا ديزى اول تتوق لار عاسى ارا سيدين

حيقار ديزى من ايديم يا امير المومنين ايمدى برا ينكل تيديم ارسا منكا ايدى يارزيد اوغلان لار ينكل يغلاما قى يغلا آوازى

قولاقيم غا كيلدى تقى كو نكلوم اينكان مجروح بولدى ايجاقا تكى صبو قيلا لينكل كيم بو اوغلان لار بو طعام دين يشوب لار

تقى قورين لار ديو تيشون تقى كو لسوز لار ينكل كيم يغلاماق لار ينى اشتيم كو نكلوم مجروح بولدى كو لكان لار ينى تقى اشتا دين

٥٤ ب

كونكلوم خوش بولسون ايدين سونكره ايلك ندى ارسا بولاسوق يشتى اول ضعيفه تقى بو ناره سيده يتيم لارگا
اول بولاما قدين بيودى انلار تقى ندى لار تويدى لار بيرى بيرلا اوبنا بولوب اسلادى لار ارسا ايدين سونكره
عمر رضى الله عنه اول ضعيفه قا ايدى اى ضعيفه منيم ايقوم فلان محله دا بورورايتم عمر تورقان كيم محتاج
بولسا انكا مكا كليل ندى تقى حقيقى بيرگون عمر رضى الله عنه مدينه اورا سيدا بورى بورا ردى بير ناره سيده
اوغلان ايشور بير محله دا يغلا يورا ردى قان كيم عمر نى كورى ارسا اول ناره سيده اوغلان اتيور يا رتى
بو عمر دين منيم داد يمنى سن الغيل ندى ارسا عمر رضى الله عنه تورقتى تقى ايدى اى ناره سيده عمر سنكا
ناظلم قيلدى كيم عمر كا موندغ ايتور سن ندى ارسا اول اوغلان ايدى كيم من انصارى لار دين تورور من اتام
بيغامبر عليه السلام ايله كيندا شهيد بولدى اتام قرينداشى تقى شهيد بولدى انام يا رتقى سيدين اونكين تقور
قرينداشيم يا رين حمله اوچ كون بولدى كيم دنيا طعامى دين تاتيميز بيز توق تقى سيز خليفه بولغا يتيز تقى
بيز لار كا تويتيب قيلمغا يسيز بيت المال دين ارسا بيز ما كا يسيز ندى ارسا عمر يغلا دى تقى اول اوغلان
بشى نى سيقادى تقى اول اوغلان بيلكى ايلكرى الدى تقى مسجد كا كيردى تقى بو تورا دى منادى قا منادى ندا قيلدى
ارسا جمله صحابه لار يغلدى لار عمر رضى الله عنه منبر كا موندى تقى تكرى قا اوكوش حمد ثنا لار قيلدى
تقى بيغامبر قا درود لار قيلدى ايدين سونكره ايدى اى خلايق لار قوغ بولوب سيز كيم بيغامبر عليه السلام دنيا نى
جمع قيلمادى آق اتاكدين تويا يمادى سفره سيندا ايكى تورلول طعام يمادى هم ايكى تورلول توزلوق تقى قيلمادى
بيز بو ندى بيتكل خزينه لار ينى حق تعالى اوزينكا عرضه قيلدى ارسا اوزى قبول قيلمادى تقى ايدى يا رتى صيني
مسكين ديب كوزيكل تقى مسكين اولدورگيل تقى قيامت كون بولسا آمنا وصدقنا مسكين لار زمره سيندا
قوبارغيل تقى دعا قيلدى تقى بيلدى بيكيز كيم ابو بكر رضى الله عنه تقى حمله مالينى بيغامبر عليه السلام جد سخا

ارکان قرآن او فیور حالدا قری اناسی یارا ردی ایکی کیشی کلیب بیز جامه دان نی امانت قودقی لار ایچندا کی
تون لاری بیرلا تقی ایدی لار کیم بیز ایکا کو کلسا ک تو جامه دار نی بیز کا بیرکای بیز تقی بیز ایکا کو دین بیر بیز شقا
کلسا بیز ما کای بیز بیرتدی لار تقی او کوتر ردی کار دین سونکی بیری کلدی تقی اول جامه دار نی بیلادی ارسا امام شافعی
والده سی سنکا خاطر دین اول شرط کیتی تقی او ل جامه دار نی بیر دی دیا بیر دی ایام دین سونکی بیری کلدی تقی او ل جامه
دار نی بیلادی ارسا والده سی ایدی من اول جامه دار نی سنکا یا رینکا دیا بیر دیم بیری ارسا اول ایدی کیم بیز ایکا کو
شرط قیلمیش ارد ول کیم بیز ایکا کو جمع بولما دین تسلیم قیلما نکا تیب سندین بشقا شکل بیشور دو نکو ن بیری ارسا
امام شافعی سنکا والده سی متحیر بولدی اول مدعی بیر دی تقی قاضی دین کیشی کلتور دی تقی ایدی تو رغیل قاضی قا
برالیکل تیدی ارسا امام شافعی سنکا والده سی قدغور دی یغلا یو ب تلا دی انکل او جون کم امام شافعی سنکا والده سی
حقنی مو ندغ خصومت بیرلا قاضی قا برمیشی بو ق ارد ی بو ایش ایکا کل اغیز کلدی بو ارادا امام شافعی استاذ دین
کلدی یقا رو والده سی یغلا یو ر اخوالنی سو ال قیلدی ارسا قصه نی استو بیدی امام شافعی ایدی قاضی نا یبی
قیندا ر ایمانت قو یغان سز انام غا ایدینکلر کیم بو امانت نی بیز ایکا کو کلما دین بشقا ر ما غیل تیب
اول ایدی ایدیم امام شافعی ایدی ر اندغ ارسا ید غیل اول یا رینکلی ایب کا غیل اول امانت نی سز سنکا تسلیم
قیلا ین اندین بشقا تسلیم قیلما ق بو لماس شرط سنکیز اندغ ارمیش تیدی ارسا اول مدعی سیر بولدی قاضی سیز
نا یبی تقی ایدی کیم بو اوغلان راست ایتور شرط قاوو قا قیلما ق کرا کل تیدی ارسا اول مدعی دغو یسین قو یدی
هرون الرشید خلیفه بیر کیجا خاتونی بیده خاتون بیرلا خصومت قیلشتی لار اول خصومت اچندا بیده
خاتون خلیفه غا ایدی کیم ای تو غ لوغ تیب خلیفه ایدی اگر سن تو غلوغ بولسام سن سیندین اوغ طلاق کرام سن
تیدی تقی بو سوز سونکندا بشمان قیلدی تقی بیلادی کیم اوغلان لار ایا سیه حرام بولما کا یتو ندی حکم اعلا نیم

هارون الرشيد بو مسئله دين سؤال قيلدى ارسا جلاسى ايدى بلاز بيز لار بو مسئله نيل جواب ين اشو يلماز ميز
ايمدى اجوبه كيم بو آدم اوغلى بيتكان اوجماح ليق بولماقيني تقى عموغ لوغ بولماقيني كيم ارسا يلماز آدم آخر
حالينده اى حال اولنا دنيا دين جيقار معلوم ارماس تيدى لار ارسا خليفه قتيغ قذغوردى متحير بولدى
ارسا بو عملا لار ارسى دين بيلا زه سيده اوغلان اوروقوچى تقى ايدى اى خليفه قذغورماغيل بو مسئله بيلكه
جواب ين بيلور من تيدى ارسا خليفه مسعودى بعضى لار ايدى لار اوغلان محصنون موتزوز موبجا اولوغ
عالم لار يلماز من بيكان دين سونكل بو نشكل ايغاى كيم من بيلور من تب خان كيم هارون الرشيد نواوغلان بيلكه
موزين اشتى ارسا ايدى اى اوغلان منكا يقين كليل تيدى امام شافعى تقى يقين كلدى خليفه ايدى قانى جواب
ايقيلماته ما تب امام شافعى ايدى يا خليفه سيز مومنكا محتاج تزوز سيز يا تقى من موسيزكا محتاج تزوز من
ايسا خليفه ايدى كيم سنكا محتاج تزوز من تيدى امام شافعى ايدى ايدغ ارسا سيز تحت اوزا اولتروب
سؤال قيلما قيلكيز تقى من تحت دين اسرا تروب سيزكا جواب ايما قيم مناسب ارماز تيدى ارسا خليفه ايدى
راست ايدنكل تيدى اوزى تحت دين توشتى تقى امام شافعى نى تحت قا استوردى تقى اوزى ايلا كيلدا اجلوب
حضوره بيتوا اولتوردى ارسا امام شافعى ايدى اى خليفه سن عمرونكل ايجيندا حيلى مغصيت قا قصد
قيلميش دين سونكل حق تعالى بيلكه قورقوغيني لوتكلونكل كا توشروب اول مغصيت دين رجوع قيلميشكل بارمو
تيدى ارسا خليفه ايدى بارا امام شافعى ايدى ايدغ ارسا خاتونكل حلال تزوز تقى اوحتماح ليغ تزوز من
تيدى ارسا علما لار ايدى كيم بوسوزنى قايو يردين استوز من تيدى لار ارسا امام شافعى ايدى من بوسوزنى
كلام الله دين اشوز من تقى بو آيت دين اشوز من كيم قوله تعالى وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ
عَنِ الْهَوٰى فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى معنى سے اول بولزلكيم قايو يدركيم ارسا حق تعالى حضرتى دين

١٤٤ آ

يا رسول الله بو سنه عاكو تروب حج كا الاتيم تقي كعبه كا كو لتروب طواف قيلدوردوم ميس [illegible] عليه
اللام ايدي اول انا نك سني توغورميش دايو تو لغاغ رحمتي تقي مستقي ليم انا نك قاتلدي بو حج قيلدورغانينك
اوچون سر تو لغاغ رحمتينكا جزا ارماس تيب ايدي بركون عمر رضي الله عنه كعبه يو ليندا كورا ربيركيم ارسا
استي ايكينكا كو تاريب كعبه كا ايلا تور اول كيم ارسا عمر كا ايدي يا امير المؤمنين بو انام ني ايكي ايليق بردين
بيرا كو تاريب كعبه خانه قا ايلا تور من بو انامني خفتني او تاميش بو لغاي مومن تيب سوال قيلدي ارسا عمر
رضي الله عنه ايدي اي احق بيرتو لغاغ امكا ركي تقي او تاميش بو لماغا يسن تيب ايدي امام غزالي رحمة الله عليه
احياء العلوم اتليغ كتابيندا كلتوريميش كيم يوسف بن عامر عليه اللام قاتلنكيم مصر يادشاهي بولدي بركون
عليه اللام يوسف قتيغا كيلدي تقي يوسف بن عامر اتاسي يعقوب بن عامر قا اكرام و اعزاز قيلدو
ارسا تكري تعالى يوسف بن عامر قا وحي ايلاب ايدي تقي ايدي يا يوسف سن مصر يادشاهي بولدوم تيب
[illegible] اغير لاما دينكل اول كيرميش دا اورو قويوب انكار اكرام قيلما دينكل من عزتيم بيرا انت يا ذ
[illegible] سنكل اورو عويكدين هيچ بن عامر جيقارما غاي تب عتاب قيلدي بيرلوتيم بيرا بو سقانا نسيده
[illegible] اديو بوراركان بيرتوش او خوب ايلاي لاري دين كتري ارسا بو ناره سيده او غول ايدي اي بابا
[illegible] تو تيب سوال قيلدي ارسا بو سقا ايدي اي او غلوم بو توش آت فلان تو تيب بيرا نغا بو ريدي
[illegible] توش كو رمندي ارسا او غلي ايلكنج قتا سوال قيلدي ارسا بو سقا نا ايدي لطف بيرلا كوم بيرلا هيچ اغير
[illegible] اول توش يتي قتا كو رمندي ارسا اول ناره سيده او غلي تقي يتي قتا سوال قيلدي اتاسي هيچ سكنا دب
[illegible] كوم بيرلا جواب ايدي اي ايدي سنكل بو ناره سيده او غول اولغا ايدي يكيت بولدي تقي اتفاق اوغ توشتي
[illegible] اتاسي بو سقا بيرلا يا بو لغا كيلدي لار تو بشلا دي لار اول بركا يتي لار كيم انا سنغا قوش دين يتي قتا سوال

قیلمیش اردی تقی انا سے جواب ایمیش اردی ایمدی ایوشقا تقی اوغلیمی تجربه قیلماق تلادی اردی اول خانه
اول قوش اوچاکلری ارسا انا سے ایمدی ای اوغلوم یوقوش آتی نا تورتیب سوال قیلدی ارسا اوغلی جواب بیرمک
ایلیچ قتا اول قوشنی بیلورمدی ارسا انا سے بیلا سوال قیلدی فخان کم انا سے اوغلقا ایلیچ قتا سوال قیلدی ارسا
اوغلی ایمدی ای انا ایوشقا یولدوشک عقلیمز زایل بولمیش حریف بولمیش سن بو ساعت یا بو قوشنی تیری
ایدرم اردی حالی اوتوز یش سن تیب یمزه سوزلادی ارسا انا سے خاطری شکسته بولوی کوزیدن قطرات
وعبرات یاش لار اقتی تقی ایمدی ای اوغلوم من سینی تجربه قیلماق اوچون ایدرم یا اول یتروز کم سن منکا
یوقوش آتی دین بیلی قتا سوردوکل اول وقت یا نارهٔ سیده ازدیکل من سنکا هیچ جوغلامادم کما بیرور سنکدا
لطف کرم بیرله جواب ایتورار دیم ایمدی من سنکا ایلیچ قتا سوردوم ارسا منکا مودع آزار قیلدیکل بعلوم بولدی
رکم اوغول قیز محبتی اتا انا محبتینکا یتماس اردیمش سیدی بیر قتا موسی بنعامه عرش قا نظر قیلدی ارسا بیر
رکم ارسانی کوردی عرش اذا قیلندا یتور موسی بنعامه حق تبارک وتعالی حضرتیندا مناجاة قیلیب ایدی یا دن یوکم ارسا
یو مقام غا نا عمل بیرلا تکدی تیب سوال قیلدی ارسا حق تبارک وتعالی ایدی یا موسی یو قلوم تونکلیکی خصیتی یا اردی
اول ایکی خصیت یو قلوم ذی یو مقام غا نا کورمدی سیدی ارسا موسی بنعامه ایدی یا زات اول ایکی خاصیت یا تورتیدی
ارسا حق تبارک وتعالی ایدی یا موسی یو قولوم کو نلیندا هیچ حسدی یوق اردی کونی لا ماکی یوق اردی تقی انا سی
انا سنعا اذکوخرمه قیلمیش اردی اول ایکا کو یو قلومدین راضی اردی لار اول یو ندین یو قلوم غا یو قربت
مقامینی روزی قیلدیم تیب یرلیقادی تقی ایدی یا موسی کیم کیم انا سنعا تقی انا سنعا اذکو لوک قیلسا تقی انلار
خشنود قیلسا تقی منیم فرمانیم غا مطیع بولسا منکا عاصی بولیب قیلسا من انی اذکو قول لارم دیو ایندا بیورمس
تقی کیم کیم انا سنعا تقی انا سنعا تقی منیم فرمانیم قا مطیع بولماسا اول کیم ارسا عاصی لار دیو ایندا بیورمس سیدی



Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi